

*BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
KANTON SREDIŠNJA BOSNA
URED ZA EUROPSKE INTEGRACIJE, FONDOVE,
ODNOSE S JAVNOŠĆU I KVALITETU PREMA
MEĐUNARODNOM STANDARDU*

*БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
СРЕДЊОБОСАНСКИ КАНТОН
УРЕД ЗА ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ, ФОНДОВЕ
ОДНОСЕ СА ЈАВНОШЋУ И КВАЛИТЕТ ПРЕМА
МЕЂУНАРОДНОМ СТАНДАРДУ*

*BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
SREDNJOBOSANSKI KANTON
URED ZA EVROPSKE INTEGRACIJE, FONDOVE,
ODNOSE S JAVNOŠĆU I KVALITET PREMA
MEĐUNARODNOM STANDARDU*

Godišnje izvješće o razvoju sa pregledom provedbe Strategije razvoja Kantona Središnja Bosna

---

Izvješće za 2018. godinu

Rujan 2019. godine

Sadržaj

1. UVOD	4
2. STUPANJ RAZVOJA KANTONA	6
2.1. Indeks razvijenosti	11
2.2. Demografske karakteristike	12
2.3. Gospodarski pokazatelji	15
2.4. Društveni pokazatelji.....	27
2.5. Okoliš i infrastruktura.....	33
3. SISTEM UPRAVLJANJA RAZVOJEM	38
3.1. Institucionalni kapaciteti za razvoj	38
3.2. Izazovi u upravljanju razvojem	38
4. PREGLED PROVEDBE STRATEGIJE ZA PRETHODNU GODINU	39
4.1. Struktura strategije.....	39
4.2. Kratki sažetak Akcijskog plana 2018.-2020. godina.....	40
4.3. Ukupan pregled provedbe Strategije za 2018. godinu.....	41
4.4. Pregled provedbe strategije po ciljevima i prioritetima za 2018. godinu.....	43
4.4. Pregled finansijskih ulaganja za 2018. godinu.....	44
4.5. Izazovi u provedbi strategije i preporuke.....	46
4.6. Zaključak.....	46

Lista tablica i slika

Tablica 1. Pregled makroindikatora razvoja SBK/KSB u razdoblju 2013.-2018. godina	7
Tablica 2. Osnovni indikatori razvoja SBK/KSB i Federacije BiH u razdoblju 2014. - 2018. godina.....	9
Slika 1. Prikaz kretanja broja zaposlenih i broja nezaposlenih u SBK/KSB u razdoblju 2013.-2018. godina	11
Tablica 3. Rang razvijenosti po kantonima u 2018. godini	11
Tablica 4. Indeks razvijenosti općina SBK/KSB u 2018. godini	12
Tablica 5. Gustoća naseljenosti stanovništva u SBK/KSB u razdoblju 2014-2018. godina	13
Tablica 6. Prirodni priraštaj u KSB i FBiH u periodu 2014. - 2018. godina	14
Tablica 7. Pregled pokazatelja ekonomskog razvoja u SBK/KSB za razdoblje od 2014. do 2018. godina	15
Tablica 8. Pregled zaposlenih, nezaposlenih i plaća na nivou godišnjeg prosjeka u SBK/KSB	17
Tablica 9. Pregled broja nezaposlenih osoba po stupnju stručnog obrazovanja na dan 31.12.2018. godina.....	18
Tablica 10. Industrijska proizvodnja po godinama u SBK/KSB i FBiH	19
Tablica 11. Pokazatelji uvoza i izvoza u SBK/KSB i FBiH u razdoblju 2014.-2018. godina.....	21
Tablica 12. Struktura poslovnih subjekata u SBK/KSB i FBiH u razdoblju 2013. - 2018.godine	22
Tablica 13. Pregled prinosa usjeva u SBK/KSB u razdoblju 2014.-2018.godine.....	23
Tablica 14. Pregled voća u SBK/KSB u razdoblju 2014.-2018.godine	24
Tablica 15. Brojno stanje stoke u SBK/KSB u razdoblju 2014. - 2018. godina	25
Tablica 16. Pregled broja dolazaka i noćenja turista prema vrstama objekata u SBK/KSB u razdoblju 2014.-2018. godine	25
Tablica 17. Pregled pokazatelja društvenog razvoja u SBK/KSB za razdoblje od 2014. do 2018. godine.....	27
Tablica 18. Broj penzionera i iznos penzija SBK/ KSB i Federaciji BiH za razdoblje 2014.-2018.godina.....	29
Tablica 19. Porezni prihodi u SBK/ KSB i FBiH po godinama	29
Tablica 20. Pregled osnovnog obrazovanja u SBK/KSB u razdoblju 2014.-2018. godina	31
Tablica 21. Pregled srednjeg obrazovanja u SBK/ KSB i FBiH u razdoblju 2014.-2018.godina	32
Tablica 22. Pregled broja zdravstvenih radnika po djelatnostima u SBK/KSB i FBiH u razdoblju 2014.- 2018.godina ..	33
Tablica 23. Pokazatelj okoliša i infrastrukture SBK/KSB za razdoblje 2014.-2018.godina.....	34
Slika 2. Investicije iz oblasti vodovodne i kanalizacijske infrastrukture SBK/KSB za razdoblje 2014.-2018. godina ..	36
Tablica 24. Pregled broja prevezenih putnika i robe na području SBK/KSB u razdoblju 2014.-2018.godina.....	37
Tablica 25. Iznos planiranih sredstava za realizaciju projekata iz Strategije Akcijskim planom 2018.-2020.godina ...	40
Tablica 26. Pregled broja projekata po strateškim ciljevima u Akcijskom planu 2018.-2020. godina.....	41
Tablica 27. Pregled implementacije projekata iz Strategije razvoja SBK/KSB 2016-2020. u 2018. godini	43
Tablica 28. Pregled planiranih i realiziranih sredstava za strateške projekte i mjere u 2018. godini.....	45

1. UVOD

Strategija razvoja Kantona Središnja Bosna za period 2016 –2020. godine ključni je strateško-planski dokument Kantona Središnja Bosna (KSB), koji treba poticati i usmjeravati budući rast i razvoj kantona, te predstavlja osnovu za izradu detaljnih planova i programa u pojedinim sektorima, kreira osnovu za praćenje napretka, te potiče na suradnju i dogovor u planiranju različitih nivoa vlasti i društveno-ekonomskih partnera.

Ostvareni rezultati razvoja koji proizlaze iz implementacije Strategije razvoja, mogu biti vidljivi i mjerljivi jedino ukoliko se sistemski provodi praćenje i vrednovanje realizacije strategije. Rezultati prikazani u izvješću o razvoju imaju osnovni cilj da prikažu trenutno stanje, stanje napretka i razvoja KSB, a isti bi trebali poslužiti kao buduća vodilja Vladi KSB ka daljem razvojnom planiranju i aktivnostima. Da bi se postigao gore navedeni cilj, te postiglo povezivanje razvojnih politika i politika Vlade KSB sa provedbom mjera Strategije, Ured za europske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitetu prema međunarodnom standardu Kanton Središnja Bosna (Ured), vrši pripremu izvješća o razvoju i pregleda provedbe Strategije razvoja KSB.

Izvješće o razvoju sa pregledom provedbe Strategije razvoja KSB 2016.-2020. godina za 2018. godinu pripremljeno je prema Programu rada Ureda za 2019. godinu, a u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH (“Službene novine Federacije BiH”, broj: 32/17).

Izvješće je sveobuhvatno, analizira ekonomski, društveni, infrastrukturni i okolišni pogled razvoja, te predstavlja svojevrsnu situacionu analizu koja se naslanja na Strategiju razvoja KSB i time osigurava kontinuitet u analizi i izvještavanju sveukupnog razvoja, ali i polaznu osnovu za pripremu novog trogodišnjeg akcijskog plana za implementaciju Strategije.

Izvješće se sastoji od dva dijela koja zajednički čine jednu cjelinu i omogućuju praćenje razvojnih trendova i stupanj provedbe strategije:

- I dio prati osnovne makroekonomske pokazatelje razvijenosti KSB te ukazuje na stupanj razvijenosti KSB;
- II dio predstavlja stupanj implementacije provedbe strateških ciljeva, prioriteta i definiranih mjera, odnosno projekata i aktivnosti iz Strategije razvoja, sa naglaskom na prioritetne i strateške ciljeve.

Prilikom izrade izvješća proveden je niz aktivnosti prikupljanja podataka, koji se prvenstveno zasniva na relevantnim statističkim podacima publikovanim od strane Federalnog zavoda za statistiku, Federalnog zavoda za programiranje razvoja, te izvješćima o radu ministarstava KSB. Ovo Izvješće je izrađeno uz podršku Projekta integriranog lokalnog razvoja (ILD), koji predstavlja zajednički projekat Vlade Švicarske i Razvojnog programa Ujedinjenih naroda u

Bosni i Hercegovini (UNDP). Sadržaj ove publikacije, kao i nalazi prikazani u njoj, ne odražavaju nužno stavove Vlade Švicarske niti UNDP-a.

2. STUPANJ RAZVOJA KANTONA

Definirana vizija razvoja KSB odražava namjeru i širinu promjena koje građani KSB žele u narednom vremenskom periodu.

Vizija razvoja KSB glasi: *„Iz srca Bosne ključa ljepota i dobrotu čovjeka, bogatstvo prirode, gdje se ugodno živi i svaki čovjek ima priliku za uspjeh.“*

Vizija objedinjava geostrateški centralni položaj KSB u srcu Bosne, vrijednost i dobrotu ljudi, veliko prirodno bogatstvo, te težnju KSB da postane prostor ugodnog življenja koji pruža priliku za uspjeh. KSB svoj razvoj temelji na industrijskim i ljudskim resursima, prirodnim i turističkim potencijalima te bogatom kulturnohistorijskom naslijeđu i nezagađenoj prirodi. Takav razvoj karakterišu princip održivosti i integracije, gdje svaki sektor zadržava svoje osnovne razvojne ciljeve, a zajedno ih ostvaruju u obliku uravnoteženog razvoja.

Na osnovu strateških fokusa i vizije KSB definirana su tri strateška cilja koji osiguravaju sinergijske efekte između ekonomije, okoliša i društva, uz puno uvažavanje interesa lokalne uprave. Oni imaju prepoznatljiva sektorska težišta, ali su istovremeno integralni i povezujući.

Strateški ciljevi KSB 2020:

1. Ojačati gospodarski sektor održivim korištenjem raspoloživih potencijala, prirodnih resursa, naslijeđa i tradicije
2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja
3. Poboljšati infrastrukturu, komunalne usluge i stanje okoliša

S ciljem realizacije zacrtanih strateških ciljeva, za svaki od njih definiran je set prioriteta koji trebaju doprinijeti ostvarenju vizije. Mjerenje njihove realizacije se prati kroz promjene nekoliko ključnih pokazatelja koji su definirani zajedno s početnim i ciljanim vrijednostima.

Ocjena trenutnog stanja i kretanja razvoja KSB će se upravo posmatrati kroz stupanj ostvarenja strateških ciljeva i njihovog doprinosa pozitivnim promjenama na ključnim pokazateljima stupnja razvoja.

Tablica 1. Pregled makroindikatora razvoja SBK/KSB u razdoblju 2013.-2018. godina

OSNOVNI INDIKATORI RAZVOJA	indikator	2013	Polazno stanje	2015	2016	2017	2018
			2014				
INDEKS RAZVIJENOSTI ¹	indeks	78,1	78,5	77,2	83,7	83,4	0,70 ²
Stanovništvo	broj	273.176	252.573	251.714	251.973	251.434	250.825
Zaposlenih stanovnika (prosjek)	broj	38.975	40.745	41.615	43.474	49.650	50.957
	%	48,3	49,4	50,4	52,9	54,8	58,9
Nezaposlenih stanovnika	broj	41.711	41.804	40.848	38.748	37.400	34.777
	žene	18.717	19.137	19.199	19.199	18.719	17.847
	%	51,7	50,6	49,6	47,1	45,2	43,2
Bruto domaći proizvod u mil ³	iznos	1.276	1.304	n/a	n/a	n/a	n/a
	po glavi	5.044,00	5.163,00	n/a	n/a	na/	n/a
Investicije na teritoriji kantona u tis.	iznos	185.000	251.880	214.540	194.281	230.395	202.002
Broj gospodarskih društava/1000 stanovnika	broj	16	18	18	19	20	20
Broj obrta/1000 stanovnika	broj	22	25	25	21	20	21
Prosječna neto plaća u KM	iznos	698	678	673	678	698	723
Broj učenika osnovnih škola /1000 stanovnika	broj	93	90	87	85	83	87
Broj učenika srednjih škola /1000 stanovnika	broj	53	49	45	42	40	33
Socijalni i zdravstveni transferi po glavi stanovnika	po glavi	-	19,68	39,17	39,97	40,7	44,89
Broj liječnika/1000 stanovnika	omjer	1,18	1,29	1,41	1,42	1,41	1,55
Iznos realiziranih sredstava za prioritete iz razvojne strategije u tis.	iznos	-	-	-	17.220	25.591	38.763

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

¹ Za izračun indeksa razvijenosti koriste se podaci za 2018. Federalnog zavoda za statistiku i Porezne uprave Federacije BiH, osim za indikator stupnja obrazovanja stanovništva za koji se koristili zadnje dostupne podatke iz 2017.

² Od 2018. godine Federalni zavod za programiranje razvoja primjenjuje novu formulu za izračun indeksa razvijenost

³ Nadležne institucije od 2015. godine više ne izračunavaju iznos BDP-a za kantone

Ključni makroindikator razvoja ukazuju da KSB u proteklom periodu karakteriše blagi rast određenih pokazatelja razvoja.

KSB nekoliko godina unazad zauzima 7. mjesto u Federaciji BiH po indeksu razvijenosti. Nakon pada vrijednosti indeksa razvijenosti u 2015. u odnosu na 2014. godinu, zabilježeno je značajno povećanje u 2016. godini na vrijednost od 83,7, dok je u 2017. godini vrijednost indeksa zabilježila blagi pad na 83,4. U skladu sa prisutnim trendovima u cijeloj BiH i na području KSB vidljiv je pad broja stanovnika, uzrokovan kako smanjenim natalitetom tako i odlaskom stanovništva. Na navedenu problematiku ukazuje i kontinuirano smanjenje broja učenika na 1.000/stanovnika. S druge strane, evidentan je značajan rast broja zaposlenih, u pet godina približno 12.000 novouposlenih, tj. približno 30%.

U Tablici 2. su prikazani osnovni indikatori razvoja KSB i FBiH u razdoblju 2014.-2018. godina, kao i učešće Kantona Središnja Bosna u osnovnim indikatorima razvoja Federacije BiH.

Tabela 2. Osnovni indikatori razvoja SBK/KSB i Federacije BiH u razdoblju 2014. - 2018. godina

	KSB					Federacija BiH					Učešće kantona u FBiH				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Površina u km ²	3.189	3.189	3.189	3.189	3.189	26.111	26.111	26.111	26.111	26.111	12,2	12,2	12,2	12,2	12,2
Stanovništvo (prisutno) u tis. (procj.sred.god.)	253	252	252	251	250	2.337	2.209	2.206	2.201	2.201	10,8	11,4	11,4	11,4	11,4
Porezni prihodi u mil. KM ⁴	18,4	19,7	25,7	29	27	282,5	290,6	344,6	380,3	398,1	6,4	6,8	7,5	7,6	6,8
Porezni prihodi po stanovniku u KM	72,9	78,3	102,2	117	108	120,9	124,5	156,2	173	181,3	60,3	62,9	65,4	67,6	59,6
Industrijska proizvodnja - indeks	104,9	106,2	104,6	98,5	99,2	100,1	102,2	102,6	103,8	100,8	104,8	103,9	101,9	94,9	98,4
Izvoz robe - u 000 KM	579.000	658.339	702.350	715.158	770.048	5.778.901	6.142.381	6.259.782	7.254.540	7.911.910	10,0	10,7	11,2	9,9	9,7
Uvoz robe - u 000 KM	816.000	914.282	932.042	974.871	980.224	10.353.991	10.678.330	10.925.411	12.435.049	13.266.591	7,9	8,6	8,5	7,8	7,4
Pokrivenosti uvoza izvozom u %	71	72	75,4	73	79	55,8	57,5	57,3	58,34	59,6	127,2	125,2	131,5	125,1	132,6
Trgovinski bilans u 000 KM (deficit)	-237.000	-255.944	-229.692	-259.714	-210.177	-4.575.090	-4.536.949	-4.665.629	-5.180.509	-5.180.508	5,2	5,6	4,9	5,0	4,1
Zaposlenost - prosjek	40.745	41.615	43.474	45.432	50.957	443.587	450.121	457.974	467.894	519.800	9,4	9,2	9,5	9,7	9,8
Radno sposobno stanovništvo (15-64)	172.119	179.464	178.978	180.126	179.229	1.611.718	1.560.192	1.556.536	1.550.130	1.538.814	10,7	11,5	11,5	11,6	11,6
Radna snaga - broj	82.459	82.463	82.222	82.831	86.452	835.852	839.986	830.181	825.865	855.410	9,9	9,8	9,9	10,0	10,1
Stepen registrovane zaposlenosti u % ⁵	23,7	23,2	24,3	25,2	28	27,5	28,9	29,4	30,2	33,8	87,8	86,8	82,6	83,4	82,8
Stepen aktivnosti u % ⁶	48	45,9	45,9	46	48	51,9	53,8	53,3	53	60,8	92,5	92,1	86	86,8	78,9
Nezaposlenost - broj sa stanjem 31.12.	41.804	40.848	38.748	37.400	35.495	392.265	389.865	372.207	357.971	335.610	10,7	10,5	10,4	10,4	10,6

⁴ Porezni prihodi obuhvataju prihode od poreza (porezi građana i porezi na dohodak)

⁵ Stupanj zaposlenosti se računa u odnosu na radno sposobno stanovništvo

⁶ Stupanj aktivnosti = radna snaga / radno sposobno stanovništvo * 100 (ILO metodologija). Pokazuje % aktivnosti radne snage na tržištu rada.

	KSB					Federacija BiH					Učešće kantona u FBiH				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Stupanj registrovane nezaposlenosti u % ⁷	50,6	49,5	47,1	45,2	41,1	46,9	46,4	44,8	43,3	39,2	107,8	106,7	105,1	104,4	104,8
Plaća - prosječna u KM	678	673	678	698	723	833	830	839	860	889	81,4	81,1	80,8	81,2	81,3
Mirovina - prosječna u KM	358	359	361	365	393	365	366	369	403,6	434	98,1	98,1	97,8	90,4	90,6
Broj umirovljenika - broj sa stanjem 31.12.	38.048	38.457	38.916	39.062	39.319	394.900	402.044	409.335	346.538	349.158	9,6	9,6	9,5	11,3	11,3
Broj poslovnih subjekata - broj sa stanjem 31.12.	13.161	13.395	12.803	12.545	12.967	129.315	131.291	134.019	135.339	140.075	10,6	10,6	9,7	9,3	9,3
Ostvarene investicije u stalna sredstva u mil. KM ⁸	234,1	194	n/a	n/a	n/a	3.153	2.495	2.876	n/a	n/a	7,4	7,8	n/a	n/a	n/a
Stupanj investiranja ⁹	18	n/a	n/a	n/a	n/a	17,7	15,1	n/a	n/a	n/a	101,4	n/a	n/a	n/a	n/a

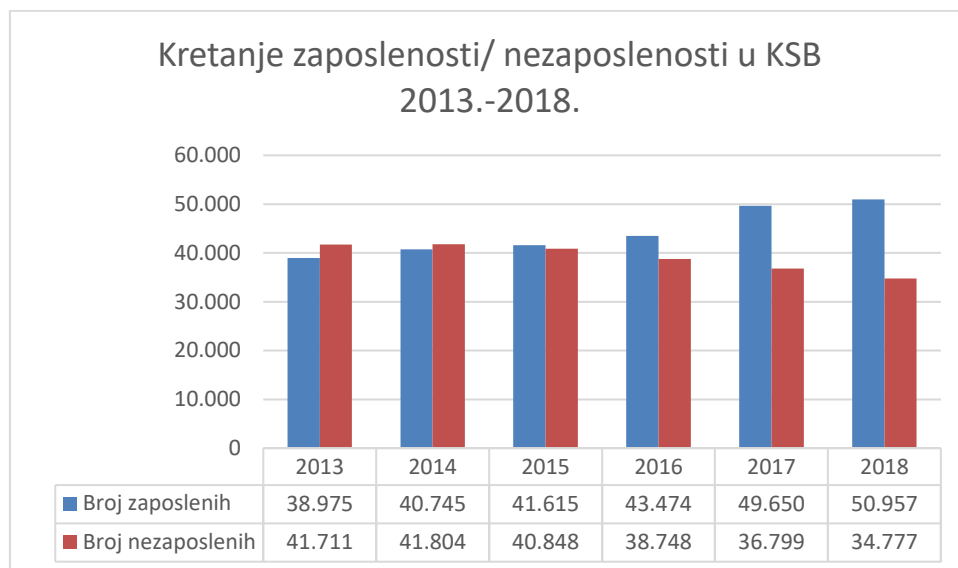
Izvor: Federalni zavod za programiranje

⁷ Stupanj nezaposlenosti se računa u odnosu na radnu snagu

⁸ Ostvarene investicije u stalna sredstva = Materijalna st. sr.+ Nematerijalna st. sr.+ Troškovi prijenosa vlasništva zemljišta. Investicije FBiH za 2018. godinu biće dostupne u augustu 2019. godine.

⁹ Stepenn investiranja predstavlja odnos investicija i GDP-a

Ohrabruje činjenica, da je u periodu 2013.-2018. godine zabilježeno konstantno povećanje broja zaposlenih, te je taj pokazatelj u 2018. godini dostigao broj od 50.957 zaposlenih osoba, što je za 5.525 više nego u 2017. godini. Navedeno je od 2014. godine praćeno i konstantnim smanjenjem broja nezaposlenih. Iako i dalje visoka, stopa registrirane nezaposlenosti u SBK/KSB u 2018. godini iznosila je 41,1% i manja je za oko 4,1% u odnosu na 2017. godini.

Slika 1. Prikaz kretanja broja zaposlenih i broja nezaposlenih u KSB u razdoblju 2013.-2018. godina

2.1. Indeks razvijenosti

Federalni zavod za programiranje razvoja (u daljem tekstu FZZPR) analizira razvijenost kantona naspram nivoa razvijenosti prosjeka Federacije BiH i to iskazuje indeksom razvijenosti.

KSB sa indeksom razvijenosti od 0,70 u 2018. godini zauzima sedmo mjesto kao i prethodne godine, dakle ne spada među nerazvijene kantone, ali ipak je daleko od ciljane vrijednosti 2020.godine. Indeks razvijenosti po kantonima prikazan je u Tablici 3.

Tablica 3. Rang razvijenosti po kantonima u 2018. godini

Rang	Kantoni	Indeks 2018
1	Kanton Sarajevo	2,03
2	Hercegovačko neretvanski kanton	1,13
3	Bosansko-podrinjski kanton	1,12
4	Zapadnohercegovački kanton	1,04

5	Zeničko-dobojski kanton	0,81
6	Tuzlanski kanton	0,79
7	Kanton Središnja Bosna	0,70
8	Unsko-sanski kanton	0,42
9	Posavski kanton	0,30
10	Kanton br. 10	0,26

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Pokazatelji razvijenosti jedinica lokalne samouprave u KSB prikazani su u Tablici 4.

Tablica 4. Indeks razvijenosti općina KSB u 2018. godini

Rang	Kantoni	Indeks 2018
1	Vitez	0,99
2	Kreševo	0,93
3	Travnik	0,9
4	Novi Travnik	0,87
5	Kiseljak	0,87
6	Donji Vakuf	0,84
7	Bugojno	0,81
8	Busovača	0,79
9	Fojnica	0,78
10	Jajce	0,76
11	Gornji Vakuf- Uskoplje	0,76
12	Dobretići	0,32

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Najrazvijenija općina u KSB je Vitez koja ima višestruko veće vrijednosti stupnja zaposlenosti, te indeks razvijenosti inosi 0,99, dok općina Dobretići, koja je rangirana kao posljednja spada u grupu izuzetno nerazvijenih općina u Federaciji BiH.

2.2. Demografske karakteristike

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku u 2018. godini (stanje 30.06.2018. godine) na području KSB živi ukupno 250.825 stanovnika, što čini 11,42% stanovnika FBiH. Broj stanovnika u odnosu na prethodnu godinu je manji za 609, dok je broj stanovnika u Federaciji BiH manji za 4.960. SBK/KSB zauzima površinu od 3.189 km², odnosno 12,21% teritorije

FBiH. U poređenju s drugim kantonima u Federaciji, KSB se po površini nalazi na petom mjestu.

Gustoća naseljenosti u KSB u 2018. godini iznosi 76,43 stan/km². Gustoća naseljenosti KSB je manja od prosjeka naseljenosti u Federaciji BiH, koja iznosi 84,1 stan/km². Najgušće naseljeno područje u KSB je općina Vitez sa 162,6 stan/km².

Pregled gustoće naseljenosti stanovništva KSB po općinama prikazan je u Tablici 5.

Tablica 5. Gustoća naseljenosti stanovništva u KSB u razdoblju 2014-2018. godina

Grad/Općina	Broj naseljenih mjestâ	Površina općina u km ²	Stanovništvo					Gustina naseljenosti u	Po popisu 1991.	Prisutno stanovništvo 2018.	Odsutno stanovništvo	Kolona 12/10
			2014	2015	2016	2017	2018					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Kreševo	27	149	5.456	5.403	5.149	5.094	5.054	33,9	6.731	5.054	-1.677	-24,9
Travnik	90	529	54.452	54.332	53.054	52.857	52.739	99,7	70.090	52.739	-17.351	-24,8
Vitez	34	159	25.290	25.294	25.763	25.865	25.859	162,6	27.859	25.859	-2.000	-7,2
Kiseljak	82	165	20.545	20.442	20.454	20.431	20.407	123,7	24.164	20.407	-3.757	-15,5
Fojnica	55	306	11.621	11.455	11.979	11.900	11.828	38,7	16.296	11.828	-4.468	-27,4
Novi Travnik	52	242	24.942	24.952	23.767	23.752	23.767	98,2	30.713	23.767	-6.946	-22,6
Bugojno	78	361	37.146	37.115	31.220	31.173	31.091	86,1	46.889	31.091	-15.798	-33,7
Gornji Vakuf - Uskoplje	52	402	18.648	18.474	20.519	20.409	20.292	50,5	25.181	20.292	-4.889	-19,4
Donji Vakuf	68	320	13.805	13.728	13.828	13.718	13.814	43,2	24.372	13.814	-10.558	-43,3
Jajce	58	339	24.070	23.945	26.867	26.761	26.626	78,5	43.011	26.626	-16.385	-38,1
Busovača	47	158	15.970	15.949	17.773	17.773	17.773	112,5	18.879	17.773	-1.106	-5,9
Dobretići	18	59	628	625	1.600	1.584	1.575	26,7	4.790	1.575	-3.215	-67,1
KSB	661	3.289	252.573	251.714	251.973	251.434	250.825	76,3	338.975	250.825	-88.150	-26,0
FBiH	3,34	26.110	2.336.722	2.334.348	2.206.231	2.201.193	2.196.233	84,1	2.758.416	2.196.233	-562.183	-20,4

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Osnovne karakteristike demografskih kretanja na području KSB su negativan migracijski saldo i negativan prirodni priraštaj. Općina Travnik je najnaseljenija sa ukupno 52.738 stanovnika, koja je najveća i površinom od 529 km². Slijede općina Bugojno sa 31.091 stanovnika i općina Jajce sa 26.626 stanovnika. Najmanje naseljena općina je općina Dobretići sa 1.575 stanovnika, koja ima i najmanju površinu 59 km².

U 2018. godini u KSB zabilježeno je smanjenje broja novorođene djece za 87 živorođeno djece u odnosu na 2017. godinu, ali i porast broja umrlog stanovništva za 16 u odnosu na prošlu

godinu, što u konačnici rezultira negativnim prirodnim priraštajem, čime se nastavila tendencija negativnog prirodnog priraštaja (Tablica 6.).

Tablica 6. Prirodni priraštaj u KSB i FBiH u razdoblju 2014. - 2018. godina

Grad/Općina	Prirodni priraštaj				
	2014	2015	2016	2017	2018
Kreševo	-5	-29	-31	-23	-33
Travnik	1	40	-30	-58	-93
Vitez	61	9	37	28	3
Kiseljak	-23	-65	-7	-38	-52
Fojnica	-27	-36	-31	-38	-61
Novi Travnik	42	36	20	38	30
Bugojno	-66	-65	-91	-74	-15
Gornji Vakuf - Uskoplje	-7	-30	-12	-24	-27
Donji Vakuf	-31	-11	1	32	-13
Jajce	-28	-90	-27	-90	-59
Busovača	-17	19	-7	2	-27
Dobretići	-14	0	-8	-8	-9
Kanton Središnja Bosna	-114	-222	-186	-253	-356
FBiH	-184	-1.950	-1.448	-1803	-2.252

Pozitivan prirodni priraštaj u 2018. godini zabilježen je u općini Novi Travnik, zatim općini Vitez, a najveći negativan priraštaj za 2018. godinu zabilježen je u općini Fojnica.

2.3. Gospodarski pokazatelji

U narednoj tablici predstavljen je trend promjena vrijednosti ključnih pokazatelja ekonomskog razvoja u KSB za razdoblje od 2014. do 2018. godine, definiranih kao pokazatelji Strateškog cilja 1 i njegovih prioriteta.

Tablica 7. Pregled pokazatelja ekonomskog razvoja u SBK/KSB za razdoblje od 2014. do 2018. godina

Oznaka	Naziv cilja ili prioriteta	Naziv pokazatelja	Objašnjenje pokazatelja	Polazna vrijednost 2014	2015	2016	2017	2018	Ciljana vrijednost 2020 ¹⁰
Strateški cilj 1.	Ojačati gospodarski sektor održivim korištenjem raspoloživih potencijala, prirodnih resursa, naslijeđa i tradicije	BDP	Nadležne institucije više ne izračunavaju pokazatelj BDP-a za kantone	1.304.147	-	-	-	-	1.450.000
		Broj zaposlenih	Federalni zavod za statistiku; godišnji izvještaj	40.745	41.615	43.474	49.650	50.957	46.856
		Indeks razvijenosti	Federalni zavod za programiranje razvoja	78,5	77,2	83,7	83,4	70	86,4
1.1.	Unaprijediti korištenje raspoloživih prirodnih potencijala za razvoj poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije	Prosječan broj osoba zaposlenih u poljoprivredi i šumarstvu	FZZS, godišnje izvješće	1.362	1.357	1.443	1.660	1.718	1.906
		Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva, uključujući investicije poljoprivrednih gazdinstava	FZZS, godišnje izvješće	5.749	4.944	5.472	5.308	-	9.200
		Ukupna požnjevena površina svih kultura, u ha	FZZS, godišnje izvješće	15.627	16.557	16.003	15.849	15.509	16.090
		Ukupni broj rodni stabala	FZZS, godišnje izvješće	799.102	807.416	857.066	867.639	892.538	958.920
		Ukupna proizvodnja šumskih asortimana, u tisućama m ³	FZZS, godišnje izvješće	319	319	366	391	435	350

¹⁰ Strategija razvoja SBK/KSB 2016-2020

Oznaka	Naziv cilja ili prioriteta	Naziv pokazatelja	Objašnjenje pokazatelja	Polazna vrijednost 2014	2015	2016	2017	2018	Ciljana vrijednost 2020
1.2.	Jačati gospodarstvo uz poticanje izvoznih aktivnosti	Indeks obima industrijske proizvodnje	FZZS, godišnje izvješće	104,9	106,2	104,6	98,5	99,2	110
		Ukupni izvoz, u 000 KM	FZZS, godišnje izvješće	579.077	658.339	702.350	715.158	770.048	665.940
		Pokrivenost uvoza izvozom (u %)	FZZS, godišnje izvješće	71	72	75,4	73,4	78,6	80
1.3.	Poboljšati razvoj održivog turizma	Investicije u hotelijerstvu i ugostiteljstvu, u 000 KM	FZZS, godišnje izvješće	4.235	3.130	3.661	1.059	-	5.000
		Broj dolazaka turista	FZZS, godišnje izvješće	36.617	42.280	44.936	48.132	47.142	43.364
		Broj noćenja turista	FZZS, godišnje izvješće	52.609	78.782	81.952	88.194	85.427	63.131
		Broj ležaja	FZZS, godišnje izvješće	1.606	1.764	1.864	1.742	1.708	3.212
		Promet u ugostiteljstvu	<i>Nedostupni podaci</i>	10.460.421	-	-	-	-	11.500.000
		Broj osoba zaposlenih u turizmu	FZZS, godišnji izvještaj	1.898	1.937	2.115	2.225	2.286	2.277
1.4.	Kreirati povoljnije poslovno okruženje	Broj registriranih poslovnih subjekata	Federalni zavod za programiranje razvoja	13.161	13.395	12.803	12.547	12.967	14.477
		Ukupno ostvarene investicije, u 000 KM	FZZS, godišnji izvješće	251.880	214.540	194.281	230.395	202.002	290.000

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Kao što je moguće zaključiti, KSB je već u 2018. godini „prevazišao“ ciljne vrijednosti 2020. godine za pojedine pokazatelje kao što su: broj zaposlenih, ukupna proizvodnja šumskih asortimana, ukupan izvoz, broj dolazaka turista, broj noćenja turista, broj ležaja, broj osoba zaposlenih u turizmu.

Evidentno je da su izvoz i turizam generatori rasta i razvoja KSB. Indeks obima industrijske proizvodnje je također rastao u odnosu na 2017. godinu. Pokrivenost uvoza izvozom je porastao u odnosu na 2017. godinu i iznosi 78,6 %, dok je broj registriranih poslovnih subjekata rastao u odnosu na 2017. godinu. Zabrinjavajuća je činjenica da ukupne ostvarene investicije su se smanjile u odnosu na 2017. godinu za 28.393 000 KM.

Zaposlenost, nezaposlenost i plaće

U Tablici 8. prikazan je pregled broja zaposlenih, nezaposlenih i plaća na nivou godišnjeg prosjeka u KSB u razdoblju od 2013.-2018. godina.

Tablica 8. Pregled zaposlenih, nezaposlenih i plaća na nivou godišnjeg prosjeka u KSB

Godina	KSB			FBiH		
	Broj zaposlenih	Broj nezaposlenih	Prosječna neto plaća (KM)	Broj zaposlenih	Broj nezaposlenih	Prosječna neto plaća (KM)
2013.	38.975	41.711	698	435.113	391.942	835
2014.	40.745	41.804	678	443.587	392.265	833
2015.	41.615	40.848	673	450.121	389.865	830
2016.	43.474	38.748	678	457.974	372.207	839
2017.	49.650	36.799	698	505.201	349.699	860
2018.	50.957	34.777	723	519.800	329.907	889

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Prema podacima FZZPR i Federalnog zavoda za statistiku, KSB u periodu 2013.-2018. godine bilježi konstantno povećanje broja zaposlenih, te je taj pokazatelj u 2018. god. dostigao broj od 50.957 zaposlenih osoba, što je za 1.307 više nego u 2017. godini.

Najviše zaposlenih u KSB u 2018. godini evidentirano je u općini Travnik (13.823), a zatim slijede Vitez (7.076) i Bugojno (5.595). Najmanje zaposlenih ima općina Dobretići sa 29 registrovanih zaposlenih osoba.

Krajem mjeseca prosinca 2019. godine na evidenciji nezaposlenih je bilo ukupno 14.576 korisnika zdravstvene zaštite, što čini 41,09% od ukupnog broja nezaposlenih osoba. Korisnika novčane naknade na dan 31.12.2018. godine je bilo ukupno 1.104 ili 3,17% od ukupnog broja nezaposlenih osoba.

Kvalifikacijska struktura nezaposlenih osoba, što ćemo vidjeti iz naredne tablice, je takva da je najveći broj III stupanj stručne spreme i to: 12.175 ili 35%, I stupanj 10.950 ili 31,48%, IV stupanj 8.602 ili 24,73%, VI2 stupanj 1.1226 ili 3,52%, VII1 stupanj 618 ili 1,77%, II stupanj 428 ili 1,23%, VII2 stupanj 449 ili 1,29%, VI1 stupanj 191 ili 0,55%, te V stupanj 137 ili 0,39%.

Tablica 9. Pregled broja nezaposlenih osoba po stupnju stručnog obrazovanja na dan 31.12.2018. godina

OPĆINA	UKUPNO		STUPANJ STRUČNOG OBRAZOVANJA									
			Osnovno obrazovanje	Progr. stručnog osposobljavanja	Srednje stručno obrazovanje i obuka	Srednje tehničko obrazovanje, opće obrazovanje	Postsekundarno obrazovanje, uključujući majstorske i srodne ispite	Prvi ciklus visokog obrazovanja (diploma visokoškolske ustanove)	Prvi ciklus visokog obrazovanja (dodatak diplomi)	Drugi ciklus visokog obrazovanja (Magistarska diploma)	Drugi ciklus visokog obrazovanja (dodatak)	Treći ciklus visokog obrazovanja
BUGOJNO	5232	svega	1631	19	2041	1131	10	47	152	95	106	0
	2630	žena	839	7	851	682	0	29	100	57	65	0
BUSOVAČA	2672	svega	692	65	990	771	10	10	37	70	27	0
	1441	žena	369	18	439	514	1	6	25	50	19	0
DOBRETIĆI	59	svega	42	1	10	6	0	0	0	0	0	0
	30	žena	22	1	4	3	0	0	0	0	0	0
DONJI VAKUF	2340	svega	700	9	925	566	2	19	35	54	30	0
	1029	žena	275	1	342	320	0	8	28	35	20	0
FOJNICA	1816	svega	629	28	527	506	1	7	80	22	16	0
	1003	žena	414	9	205	299	0	3	46	14	13	0
G. VAKUF – USKOPLJE	2486	svega	775	21	979	526	1	15	89	80	0	0
	1232	žena	357	14	431	331	0	12	44	43	0	0
JAJCE	3076	svega	1041	59	1095	723	9	17	58	48	25	1
	1698	žena	606	31	518	453	1	10	38	30	11	0
KISELJAK	2236	svega	515	26	881	635	7	7	97	19	49	0
	1223	žena	247	13	402	424	1	5	77	16	38	0
KREŠEVO	602	svega	153	0	212	198	1	3	14	5	16	0
	391	žena	109	0	106	149	0	2	10	4	11	0
NOVI TRAVNIK	3214	svega	1062	58	1081	734	39	19	159	21	41	0
	1758	žena	671	36	424	482	1	13	98	8	25	0
TRAVNIK	7013	svega	2605	87	2039	1666	18	26	361	105	106	0
	3156	žena	1243	31	628	886	2	11	218	72	65	0
VITEZ	4031	svega	1105	55	1395	1140	39	21	144	99	33	0
	2256	žena	619	37	692	704	1	12	98	70	23	0
UKUPNO KSB	34777	svega	10950	428	12175	8602	137	191	1226	618	449	1
	17847	žena	5771	198	5042	5247	7	111	782	399	290	0

Izvor: Služba za zapošljavanje KSB

Povećanje broja zaposlenih je od 2014. godine praćeno je i konstantnim smanjenjem broja nezaposlenih. Na području KSB je na kraju 2018. godine evidentirano 34.777 nezaposlenih lica, dok je na kraju 2017. godine ovaj broj iznosio 36.799 nezaposlene osobe, što je za 2.022 osoba manje u odnosu na broj evidentiranih krajem 2017. godine. U ukupnoj strukturi nezaposlenih na području KSB, kao što je ranije navedeno, najveći udio zauzimaju KV radnici (35%) i NKV radnici (31%). Kada se posmatraju lokalne zajednice KSB, najveća stopa nezaposlenosti u 2018. godini zabilježena je u općini Dobretići (64,5%), a zatim slijede općine Busovača (54,9%) i Bugojno (48,5%).

Prosječna mjesečna neto plaća je, također, kontinuirano rasla od 2015. godine i u 2018. godini je iznosila 723 KM. Međutim, i dalje se radi o znatno manjoj prosječnoj mjesečnoj neto plaći u odnosu na Federaciju BiH, u kojoj je ista u 2018. godini iznosila 889 KM. Najviša prosječna neto plaća je tokom 2018. godine u KSB evidentirana u Dobretićima (1.093 KM), a najniža u Bugojnu (641 KM). U općini Dobretići na posljednjem popisu upisanih 1.629 stvarno živi oko tri stotine stanovnika, a od 29 uposlenih najviše ih je u Općini i policijskoj stanici. Iz kantonalnog proračuna godišnje za pomoć u finansiranju općine Dobretići izdvaja se 250.000 KM.

U Tablici 10. je predstavljen indeks industrijske proizvodnje ostvaren u KSB i FBiH za period od 2013. do 2018. godine.

Tablica 10. Industrijska proizvodnja po godinama u KSB i FBiH

Indeks-Godina	Kanton Središnja Bosna	Federacija BiH
2013/2012	123,3	107,4
2014/2013	104,9	100,1
2015/2014	106,2	102,2
2016/2015	104,6	102,6
2017/2016	98,5	103,8
2018/2017	99,2	100,8

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Prema statističkim podacima u 2018. godini u FBiH ostvaren je pad fizičkog obima industrijske proizvodnje u odnosu na 2017. godinu, a u KSB je ostvaren rast fizičkog obima (Tablica 10). Ipak, bitno je imati u vidu da je indeks rasta industrijske proizvodnje u KSB, u periodu 2012-2016, bio bitno iznad prosjeka FBiH, bio je pad u 2017.godini, ali nastavlja se rast u 2018. godini.

Ukoliko se posmatraju pokazatelji uvoza i izvoza u KSB u proteklom periodu, u apsolutnim iznosima, može se uočiti da je uporedo sa rastom izvoza rastao i uvoz, što je rezultiralo rastom pokrivenosti uvoza izvozom u 2018. godini. Ipak, evidentno je da je stupanj pokrivenosti uvoza izvozom u 2018. godini u SBK/KSB bitno veći nego na nivou FBiH (78,6% u KSB, a 59,6% u FBiH).

U 2018. godini izvoz iz KSB činio je 9,73% izvoza Federacije BiH i 7,38 ukupnog uvoza u ovaj bh-a entitet.

U KSB uvoz iznosi 980 miliona KM što je za 5 miliona više u odnosu na prethodnu godinu. Najveći uvoz evidentiran je u općini Vitez (349 milion KM), općini Travnik (224 miliona KM) i općini Kiseljak (102 miliona KM).

U KSB u 2018. godini izvoz iznosi 770 miliona KM što je za 54 miliona više u odnosu na prethodnu godinu. Povećanje izvoza zabilježeno je u većini općina KSB, a najveći izvoz

evidentiran je u općinama Travnik (246 miliona KM), Jajce (148 miliona KM) i Bugojno (68 miliona KM).

Tablica 11. Pokazatelji uvoza i izvoza u KSB i FBiH u periodu 2014.-2018. godina

Pokazatelj	Izvoz u 000 KM					Uvoz u 000 KM					Pokrivenost uvoza izvozom (u %)				
	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Kanton Središnja Bosna	579.077	658.339	702.350	715.158	770.048	815.694	914.282	932.107	974.933	980.224	71,0	72,0	75,4	73,4	78,6
Federacija BiH	5.778.906	6.148.081	6.259.782	7.254.541	7.911.910	10.354.092	10.681.387	10.925.903	12.435.049	13.266.591	55,8	57,6	57,3	58,0	59,6

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Ukupan broj poslovnih subjekata u KSB iznosi 12.967 i veći je za 420 poslovnih subjekata u odnosu na prethodnu godinu. Broj poslovnih subjekata u KSB učestvuje u ukupnom broju poslovnih subjekata u Federaciji BiH sa 9,27 %.

Tablica 12. Struktura poslovnih subjekata u SBK/KSB i FBiH u razdoblju 2013. - 2018.godine

Godina	Registrirani poslovni subjekti u KSB po djelatnosti			Ukupno KSB poslovni subjekti	Ukupno FBiH poslovni subjekti	Učešće kantona u FBiH
	Pravna lica	Jedinice	Obrt			
		u sastavu				
2013.	4.400	2.325	6.160	12.885	128.728	10,01%
2014.	4.530	2.421	6.210	13.161	129.315	10,18%
2015.	4.659	2.487	6.249	13.395	131.291	10,20%
2016.	4.821	2.578	5.404	12.803	134.019	9,55%
2017.	4.939	2.636	4.972	12.547	135.339	9,27%
2018.	5.102	2.688	5.177	12.967	140.075	9,26%

Izvor: Federalni zavod za statistiku; Obrada: Federalni zavod za programiranje razvoja

Biljna proizvodnja

Ukupna površina poljoprivrednog zemljišta na području KSB iznosi 113.114 ha, od čega je površina obradivog zemljišta 87.819 ha, odnosno 77,63%.

U strukturi sjetvenih površina na području KSB dominiraju žita, prije svega kukuruz, koji je dominantna kultura za spremanje stočne hrane, pšenica, zob, ječam, dok se udio raži dosta povećao u odnosu na 2017. godinu. Prinosi ovih kultura jako variraju, ovisno o vremenskim uslovima, s obzirom da gotovo ne postoje sistemi za navodnjavanje, te zaštitu od leda i drugih vremenskih nepogoda. Proizvodnja kupusa, paprike, djeteline, lucerke bilježe pad prinosa u odnosu na 2017. godinu. Pozitivan prinos bilježi i tritikale koja nastaje križanjem dvije žitarice – pšenice i raži, kao i heljda. Tradicionalno se na području KSB uzgajaju povrtlarske kulture, kao što je krompir, a sve veći značaj ima plastenička proizvodnja.

Tablica 13. Pregled prinosa usjeva u KSB u razdoblju 2014.-2018.godine

Usjevi	2014			2015			2016			2017			2018		
	Požnjevena			Požnjevena			Požnjevena			Požnjevena			Požnjevena		
	površina	Prinos, tona		površina	Prinos, tona		površina	Prinos, tona		površina	Prinos, tona		površina	Prinos, tona	
	u ha	ukupno	po ha	u ha	ukupno	po ha	u ha	ukupno	po ha	u ha	ukupno	po ha	u ha	ukupno	po ha
Pšenica	1.697	5.318	3,1	1.770	5.667	3,2	1.696	5.996	3,5	1.651	5.542	3,4	1.546	5.098	3,3
Raž	425	1.266	3	392	1.244	3,2	399	1.461	3,7	388	1.344	0,5	372	1.324	3,6
Ječam	1.055	3.293	3,1	1.042	3.265	3,1	1.035	3.298	3,2	881	2.875	3,3	907	2.948	3,3
Zob	435	1.251	2,9	404	1.235	3,1	414	1.380	3,3	436	1.291	3	423	1.191	2,8
Tritikale	-	-	-	-	-	-	-	-	-	531	1.951	3,7	382	1.344	3,5
Heljda	-	-	-	-	-	-	-	-	-	127	242	1,9	119	237	2,0
Kukuruz - zrno	1.059	2.289	2,2	1.356	2.471	1,8	1.342	2.630	2	1.209	2.115	1,7	956	1.864	2,0
Krompir/Krumpir	3.033	18.830	6,2	3.282	28.124	8,6	3.221	27.839	8,6	3.087	23.232	7,5	2.982	22.959	7,7
Crni luk	322	2.130	6,6	323	2.351	7,3	339	2.665	7,9	336	2.530	7,5	357	2.743	7,7
Grah - zrno	609	1.233	2,0	630	1.025	1,6	575	1.053	1,8	578	930	1,6	561	928	1,7
Kupus	547	8.688	15,9	547	8.807	16,1	517	8.505	16,5	519	8.593	16,6	509	8.332	16,4
Paradajz/Rajčica	74	367	5,0	85	500	5,9	93	444	4,8	95	537	5,7	86	497	5,8
Paprika zelena	54	257	4,7	63	348	5,5	70	356	5,1	75	660	8,9	80	559	7,0
Dijetelina - sijeno	1.757	1.181	4,7	1.823	8.574	4,7	1.826	8.214	4,5	1.846	8.601	4,7	1.765	7.299	4,1
Lucerka/Lucerna	1.517	7.362	4,9	1.676	8.091	4,8	1.658	7.256	4,4	1.616	7.861	4,9	1.551	6.328	4,1
Kukuruz zeleni	842	18.136	21,5	828	18.361	22,2	881	22.138	25,1	892	17.222	19,3	866	20.769	24,0
Stočna repa	209	2.964	14,2	200	3.159	15,8	201	2.989	14,9	197	2.706	13,7	196	2.729	14,0
Travno-djet.smjesa	1.591	5.442	3,4	1.708	5.907	3,5	1.736	5.241	3	1.385	4.419	3,2	1.546	5.043	3,3

Izvor: Federalni zavod za statistiku, SBK/KSB u brojkama 2018.godina

Tablica 14. Pregled voća u KSB u razdoblju 2014.-2018.godine

Voće	2014			2015			2016			2017			2018		
	Broj	Prinos		Broj	Prinos		Broj	Prinos		Broj	Prinos		Broj	Prinos	
	rodnih			rodnih			rodnih			rodnih			rodnih		
	stabala	ukupno	kg po	stabala	ukupno	kg po	stabala	ukupno	kg po	stabala	ukupno	kg po	stabala	ukupno	kg po
	tona	stablu		tona	stablu		tona	stablu		tona	stablu		tona	stablu	
Trešnje	16.135	132	8,2	15.210	79	18,3	15.410	111	7,2	15.515	60	3,9	18.666	383	20,5
Višnje	9.270	43	4,7	9.760	163	16,7	9.840	86	8,8	10.430	62	6,0	10.900	209	19,2
Jabuke	230.120	948	4,1	231.909	4.629	20,0	241.545	863	3,6	254.540	544	2,2	252.006	4.031	16,0
Kruške	108.565	275	2,5	111.765	1.531	13,7	113.200	330	2,9	115.050	226	2,0	115.190	1.422	12,3
Šljive	404.392	1.023	2,5	405.152	5.163	12,7	443.316	747	1,7	450.539	408	0,9	460.006	6.916	15,0
Orasi	28.875	53	1,8	31.895	488	15,3	33.755	91	2,7	33.565	43	1,3	35.770	439	12,3

Izvor: Federalni zavod za statistiku, KSB u brojkama 2018.godina

U strukturi voćarskih kultura zastupljena je proizvodnja jabučastog, jezgrastog, koštičavog i jagodičastog voća. U ukupnoj voćarskoj proizvodnji dominira proizvodnja šljive i jabuke, koje kao i ostale voćarske kulture uglavnom bilježe blaga povećanja broja rodni stabala, ali i velike oscilacije u prinosima, ovisno o vremenskim uslovima. Najveći prinos u 2018. godini bilježi trešnja i to 20 kg po stablu.

Kod brojnog stanja stoke nije zabilježena značajna promjena 2018. godine u odnosu na prethodnu godinu. Blagi porast bilježi broj ovaca i koza. (Tablica 15.).

Tablica 15. Brojno stanje stoke u KSB u razdoblju 2014. - 2018. godina

	2014	2015	2016	2017	2018
Goveda	32.602	32.853	32.432	30.897	29.374
Ovce	93.290	93.068	89.340	90.930	98.508
Svinje	16.040	15.393	14.136	14.087	14.016
Konji	1.348	1.297	1.309	1.313	1.280
Perad (u hilj./tis. grla)	275	229	249	284	213
Koze	3.767	4.141	4.430	4.475	4.865
Košnice pčela	21.235	21.660	21.126	19.645	19.355

Izvor: Federalni zavod za statistiku, KSB u brojkama 2018

Turizam

U sljedećem tabelarnom prikazu po godinama dati su pregledi broja dolazaka i noćenja turista u KSB:

Tablica 16. Pregled broja dolazaka i noćenja turista prema vrstama objekata u SBK/KSB u razdoblju 2014.- 2018. godine

	DOLASCI TURISTA			NOĆENJA TURISTA		
	Ukupno	Domaći	Strani	Ukupno	Domaćih	Stranih
					turista	turista
2014	42.736	29.506	13.230	197.849	151.898	45.951
Hoteli i sličan smještaj ¹¹	39.270	27.864	11.406	191.585	148.430	43.155
Odmarališta i slični objekti.	347	334	13	582	559	23
Kampovi i prostor za kampiranje	1.476	54	1.442	1.991	79	1.912
Ostali smještaj	1.623	1.254	369	3.691	2.830	861
Broj ležaja	1.606					
2015	44.257	28.229	16.028	196.581	135.899	60.682
Hoteli i sličan smještaj	41.667	26.512	15.165	191.085	132.312	58.773
Odmarališta i slični objekti.	318	297	21	499	471	28
Kampovi i prostor za kampiranje	738	158	580	1.551	281	1.270
Ostali smještaj	1.524	1.262	262	3.446	2.835	611
Broj ležaja	1.764					
2016	44.758	27.622	17.136	177.786	134.051	43.735

¹¹ Podaci preuzeti iz Turističke zajednice KSB

Hoteli i sličan smještaj	41.276	25.668	15.608	171.194	129.926	41.268
Odmarališta i slični objekti.	1.383	564	819	2.561	1.289	1.272
Kampovi i prostor za kampiranje	585	190	395	998	283	715
Ostali smještaj	1.514	1.200	314	3.033	2.553	480
Broj ležaja	1.864					
2017	42.688	25.268	17.420	165.723	118.812	46.911
Hoteli i sličan smještaj	38.375	22.674	15.701	156.506	113.362	43.144
Odmarališta i slični objekti.	912	536	376	2.743	1.272	1.471
Kampovi i prostor za kampiranje	1.307	247	1.060	2.213	404	1.809
Ostali smještaj	2.094	1.811	283	4.261	3.774	487
Broj ležaja	1.742					
2018	41.922	23.497	18.425	145.381	99.058	46.323
Hoteli i sličan smještaj	35.720	19.742	15.978	132.931	91.596	41.335
Odmarališta i slični objekti.	2.463	1.337	1.126	4.945	2.440	2.505
Kampovi i prostor za kampiranje	1.270	252	1.018	2.359	467	1.892
Ostali smještaj	2.469	2.166	303	5.146	4.555	591
Broj ležaja	1.708					

Izvor: Federalni zavod za statistiku, KSB u brojkama 2018

U 2018. godini KSB je posjetilo 41.922 turista što je za 766 manje u odnosu na 2017. godinu. Zabilježena je tendencija rasta broja stranih gostiju u periodu 2014.-2018. godina, dok dolasci i noćenja domaći turista su se smanjili i to ukazuje na činjenicu da i ovaj sektor trpi posljedice ekonomsko- socijalnih prilika u kantonu. U 2018. prema podacima turističke zajednice osjetan je pad budući da se ne vrši prijava dolazaka i noćenja. Podaci nisu autentični budući da svi hoteli nisu zadovoljili uvijete registracije.

Broj dolazaka- noćenja na području KSB je daleko veći nego je predstavljeno statističkim podacima, obzirom da privatni smještaj nije predmet statističke obrade, a koji čini najveću zastupljenost u sveukupnoj smještajnoj ponudi KSB.

2.4. Društveni pokazatelji

U narednim tabelama predstavljen je trend promjena vrijednosti ključnih pokazatelja društvenog razvoja u KSB za period od 2014. do 2018. godine, definiranih Strateškim ciljem 2. i njegovim prioritetima.

Tablica 17. Pregled pokazatelja društvenog razvoja u KSB za razdoblje od 2014. do 2018. godine

Oznaka	Naziv cilja ili prioriteta	Naziv pokazatelja	Objašnjenje pokazatelja, izvor podataka (institucija)	Polazna vrijednost 2014	2015	2016	2017	2018	Ciljana vrijednost 2020
SC 2	Unaprijediti obrazovanje, zdravstvenu i socijalnu zaštitu te sigurnost građana	Broj učenika osnovnih i srednjih škola / 1.000 stanovnika	FZZS, godišnji izvještaj	139	133	127	123	120	130
		Broj liječnika / 1.000 stanovnika	Federalni zavod za programiranje razvoja	352 liječnika	356 liječnika	357 liječnika	390 liječnika	376 liječnika	400 liječnika
				(352 / 273.000 * 1.000 = 1,29)	(356/251.714* 1000=1,41)	(357/251.973 * 1000=1,42)	(390/251.434* 1000=1,55)	(376/250.825 *1000=1,50)	1,5
				53 stomatologa(53 / 273.000 * 1.000 = 0,19)	52 stomatologa (52/251.714* 1000=0,21)	55 stomatologa (55/251.973* 1000=0,22)	60 stomatologa (60/251.434* 1000=0,24)	58 stomatologa (58/250.825* 1000=0,23)	70 stomatol.
	Socijalni transferi po stanovniku	Ministarstvo zdravstva i socijalne politike KSB/SBK	19,68	39,17	39,97	40,7	44,89	23	
2.1.	Poboljšati kvalitet postojećih zdravstvenih usluga	Zdravstveno osiguranih osoba u odnosu na ukupno stanovništvo (u %)	Zavod zdravstvenog osiguranja KSB/SBK Novi Travnik	85	85,79	85,36	89,87	84,10	90
2.2.	Ojačati kapacitete, unaprijediti kvalitet socijalnih usluga i poboljšati status korisnika usluga	Broj korisnika socijalne pomoći / 1.000 stanovnika	Ministarstvo zdravstva i socijalne politike KSB/SBK	36	27	28	36	29	36
		Iznos socijalnih izdvajanja	Ministarstvo zdravstva i socijalne politike KSB/SBK	4.972.538	9.859.812	10.073.280	10.234.800	10.376.190	6.000.000
2.3.	Poboljšati kvalitet obrazovanja	Broj djece koja završavaju osnovno i srednje obrazovanje	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i sporta SBK/KSB	3.022 – osnovno školovanje	3.100 – osnovno školovanje	2.758 – osnovno školovanje	2.637 – osnovno školovanje	2.770 osnovno školovanje	2.900 – osnovno školovanje
				2.525 – srednje školovanje	3.432 – srednje školovanje	3.081 – srednje školovanje	2.591 – srednje školovanje	2.562- srednje obrazovanje	2.400 – srednje školovanje

		Omjer broja nastavnika prema broju djece, u osnovno i srednjem obrazovanju	FZZS, godišnji izvještaj	16 na 1	13 na 1	12 na 1	11 na 1	n/a ¹²	16 na 1
		Broj djece koja ponavljaju školovanje	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i sporta SBK/KSB	500	395	378	392 ¹³	48 ¹⁴	300
2.4.	Smanjiti opasnost od kažnjivih i devijantnih ponašanja i povećati stepen sigurnosti građana Kantona	Broj kriminalnih djela	MUP SBK/KSB; https://www.mupsbk-ksb.gov.ba/	2.359	1.591	1.306	1.282	1.126	1.800
		Broj prijavljenih prijestupnika	MUP SBK/KSB; https://www.mupsbk-ksb.gov.ba/	1.381	1.378	1.114	1.152	1.120	1.000
2.5.	Unaprijediti oblast kulture i sporta	Iznos izdavanja za kulturu i sport	Odjel za kulturu, sport i informiranje SBK /KSB	Kultura 412.000	Kultura 400.000	Kultura 394.800	Kultura 605.000	Kultura 700.00	Kultura 500.000
				Šport 415.000	Šport 465.500	Šport 495.550	Šport 567.000	Šport 700.000	Šport 600.000

Posmatranjem ključnih pokazatelja društvenog razvoja KSB, može se uočiti rast broja učenika u osnovnom obrazovanju. Broj liječnika, kao i broj stomatologa se smanjio u odnosu na prethodnu godinu, što je zabrinjavajuće. Iznos socijalnih izdavanja u 2018. godini je porastao za 141.390 KM u odnosu na prethodnu 2017. godinu, dok se broj korisnika socijalne pomoći na 1000 stanovnika smanjio. Bitno je napomenuti da navedeni broj korisnika i iznos izdvojenih sredstava nisu uračunati korisnici i sredstva za jednokratne novčane pomoći, za troškove ukopa/sahrane umrlih korisnika prava, nadoknade za troškove stručnih liječničkih povjerenstava, potpore radu humanitarnim organizacijama.

Ohrabruje činjenica koja ukazuje na kontinuirano smanjenje broja kriminalnih djela koja su se smanjila u odnosu na 2017. godinu za 156 kriminalna djela, dok broj prijavljenih prijestupnika se također smanjio. Izdvajanja za kulturu i sport značajno su povećana u 2018. godini te iznose 700.000 KM za kulturu i 700.000 KM za šport.

I u drugim segmentima su vidljivi pozitivni pomaci i već su, u najvećem broju slučajeva, premašena očekivanja za 2020. godinu.

¹² Pokazatelj nije relevantan prema Ministarstvu obrazovanja budući da broj nastavnika radi u više obrazovnih ustanova (dopuna norme), a što nije navedeno u statističkim izvješćima.

¹³ Podatak se odnosi na broj djece upućen na popravne ispite na kraju nastavne godine.

¹⁴ Podatak se odnosi na broj djece koja su pala iz 1-3 nastavna predmeta.

Mirovine

Prema podacima FZZPR-a, broj umirovljenika na području KSB bilježi kontinuiran blagi rast u periodu 2014.-2018. godina, koji je srazmjeran sa rastom broja umirovljenika u FBiH, tako da učešće broja umirovljenika KSB u ukupnom broju na nivou FBiH u posmatranom periodu konstantno iznosi 11,2 %.

Prosječna isplaćena mirovina u KSB je u 2018. godini porasla na 392,83 KM i manja je od prosječne isplaćene mirovine u FBiH koja iznosi 434 KM, kao i prosječne isplaćene mirovine u BiH koja iznosi 428 KM (Tablica 18).

Tablica 18. Broj penzionera i iznos penzija KSB i Federaciji BiH za razdoblje 2014.-2018.godina

Godina	KSB		FBiH		BiH	
	Broj umirovljenika	Iznos prosječne penzije (KM)	Broj umirovljenika	Iznos penzija (KM)	Broj umirovljenika	Iznos mirovine(KM)
2014.	38.048	357,7	336.898	389,5	394.900	365,1
2015.	38.457	359,1	340.848	393,2	402.044	366,1
2016.	38.916	361,3	345.629	398,4	409.335	368,9
2017.	39.062	364,9	346.538	403,6	412.539	371,6
2018	39.319	392,83	349.158	434	365.718	428

Izvor: Federalni zavod za programiranje

Porezni prihodi

Prema podacima Porezne uprave FBiH, porezni prihodi (porezi građana i porez na dohodak) KSB iznose 27.118.746 KM u 2018. godini, što je u odnosu na prošlu godinu manje za 2 miliona. Potrebno je pojačati nadzor nad provođenjem Zakona i veća kontrola obveznika, što bih trebalo rezultirati pojačanjem porezne discipline i smanjenja nelojalne konkurencije, boljem uređenju tržišta, što bi se u konačnici trebalo odraziti na povećanje naplate porezni prihoda. Porezni prihodi u FBiH u 2019. godini iznose 398.097.097 KM (Tablica 19.).

Tablica 19. Porezni prihodi u KSB i FBiH po godinama

Godina	Stanovništvo		Prihodi		Prihodi/PC u KM (po glavi stan.)		Prihodi/PC u KM (po glavi stan.) FBiH = 100	
	(prisutno)		u 000 KM					
	SBK/KSB	FBIH	SBK/KSB	FBIH	SBK/KSB	FBIH	SBK/KSB	FBIH
2014	252.573	2.336.722	18.417	282.553	73	121	60,3	100
2015	251.714	2.334.348	19.768	290.622	79	124,5	63,1	100
2016	251.973	2.206.231	25.750	344.606	102	156	65,4	100
2017	251.434	2.201.193	29.285	380.358	116	173	67	100
2018	250.825	2.196.233	27.118	398.097	108	181	59,6	100

Porezni prihodi po glavi stanovnika (prisutni broj stanovnika) u 2018. godini u KSB iznose 108 KM, što je u odnosu na prošlu godinu niža vrijednost. Najviši porezni prihodi po glavi stanovnika ostvareni su u općini Kreševu u visini od 132 KM, a najniži u općini Dobretići u visini od 33 KM.

Obrazovanje

Na području KSB u školskoj 2018/2019 godini registrovane su 53 redovne ustanove osnovnog obrazovanja, 25 ustanova srednjeg obrazovanja, 4 ustanove osnovnog glazbenog obrazovanja. Ukupno 30.038 učenika pohađa školu u školskoj 2018/2019. godini, što je za 1.038 učenika manje u odnosu na prošlu godinu, te prati tendenciju smanjenja iz prethodnog perioda. Trend smanjenja broja učenika prisutan je i u Federaciji BiH.

Broj učenika u odjeljenju u osnovnom obrazovanju u KSB je povećan u odnosu na 2017 godinu za 725 učenika, dok se broj nastavnika u ustanovama srednjeg obrazovanja smanjio sa 978 u 2017. na 860 u 2018. godini. Razlog povećanja broja nastavnika mogao bi biti povećan broj asistenata i volontera, kao i nastavnika koji rade u više obrazovnih ustanova (dopuna norme), a što nije navedeno u statističkim izvješćima.

I dalje određeni broj djece ostaje izvan školskog sistema. To su djeca posebno ranjive kategorije poput pripadnika romske nacionalnosti, djeca iz porodica u stanju socijalne potrebe, i to najčešće u ruralnim sredinama, te djeca s posebnim obrazovnim potrebama.

U narednim tablicama prikazan je pregled osnovnog i srednjeg obrazovanja u KSB u periodu školskih godina 2014/2015 - 2018/2019. godina.

Tablica 20. Pregled osnovnog obrazovanja u KSB u periodu 2014.-2018. godina

Grad/Općine	Broj škola					Broj odjeljenja					Broj učenika					Broj nastavnika					Broj učenika na 1000 stanovnika					
	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019 ¹⁵	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	
1	Kreševo	1	1	1	1	1	18	18	18	17	17	371	360	366	333	318	29	28	28	27	27	68	67	71	65	63
2	Travnik	24	24	24	24	12	223	223	215	210	250	4.965	4.839	4.813	4.752	4.829	357	326	400	409	428	91	89	91	90	92
3	Vitez	12	12	12	12	5	125	121	124	124	131	2.646	2.578	2.434	2324	2.395	200	187	184	196	208	105	102	94	90	93
4	Kiseljak	11	11	11	11	6	100	95	95	96	105	2.016	1.934	1.902	1.854	1.975	173	153	172	173	195	98	95	93	91	97
5	Fojnica	9	9	9	9	2	53	51	51	49	54	1.087	1.040	993	922	1.003	78	79	78	79	83	94	91	83	77	85
6	Novi Travnik	8	8	8	8	8	94	92	93	93	99	2.073	2.034	1.992	1.988	2.102	157	161	164	168	177	83	82	84	84	88
7	Bugojno	15	15	15	15	8	129	128	123	124	137	2.770	2.720	2.622	2.644	2.690	220	243	245	253	238	75	73	84	85	87
8	Gornji Vakuf - Uskoplje	14	14	14	14	4	84	84	81	83	85	1.750	1.666	1.581	1.528	1.529	126	132	134	134	127	94	90	77	75	75
9	Donji Vakuf	7	7	7	7	4	62	61	61	63	68	1.457	1.386	1.357	1.300	1.353	106	116	126	117	123	106	11	98	94	98
10	Jajce	22	22	22	21	4	115	118	116	118	118	2.156	2.021	1.954	1.880	1.976	165	167	167	166	205	90	84	73	70	74
11	Busovača	11	11	11	11	3	78	77	98	76	76	1.620	1.403	1.503	1.454	1.536	118	116	117	119	128	101	88	85	82	86
12	Dobretići	1		1	1	0	2		2	1	1	16		9	5	3	2		0	0	0	25	0	0	3	2
	KSB	135	134	135	134	57	1.083	1.068	1.077	1.054	1.141	22.927	21.981	21.526	20.984	21.709	1.731	1.815	1.815	1.841	1.939	91	87	85	83	87
	Federacija BiH	1.081	1.078	1.078	1.066	1.058	9.606	9.547	9.527	9.428	9.428	194.530	190.179	188.430	185.030	182.986	15.277	14.943	15.024	15.152	15.296	83	81	85	84	83

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

¹⁵ Radi se o objektima u kojim se izvodi nastavni proces, a ne odgojno obrazovne ustanove kao pravni subjekt

Tablica 21. Pregled srednjeg obrazovanja u KSB i FBiH razdoblju 2014.-2018.godina

	Školska godina	Broj škola	Broj odjeljenja	Broj učenika	Broj nastavnika	Broj učenika na 1000 stanovnika		Školska godina	Broj škola	Broj odjeljenja	Broj učenika	Broj nastavnika	Broj učenika na 1000 stanovnika
KSB	2014/ 2015	26	487	12.279	934	49	Federacija BiH	2014/ 2015	213	4.086	96.681	8.747	41
	2015/ 2016	25	468	11.420	907	45		2015/ 2016	213	3.893	87.852	8.748	38
	2016/ 2017	25	455	10.610	948	42		2016/ 2017	213	3.755	82.816	8.523	38
	2017/ 2018	25	448	10.087	978	40		2017/ 2018	213	3.747	81.470	8.588	37
2018/2019	25	422	8.329	860	33	2018/2019		214	3.684	76.463	8.401	35	

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Zdravstvo

Na području KSB u 2018. godini evidentirano je 376 liječnika, što je manje za 14 u odnosu na 2017. godinu, dok je broj stomatologa smanjeno za 2 i u 2019. godini je iznosio 58.

Tablica 22. Pregled broja zdravstvenih radnika po djelatnostima u KSB i FBiH u razdoblju 2014.-2018.godina

	Godina	Broj liječnika	Broj stomatologa	Broj bolesničkih postelja	Broj stanovnika		
					na 1 liječnika	na 1 stomatologa	na 1 bolničku postelju
KSB	2014.	330	52	1.258	765	4.857	201
	2015.	356	52	1.258	707	4.841	200
	2016.	357	55	1.269	706	4.581	199
	2017.	390	60	1.269	645	4.191	198
	2018.	376	58	1.299	667	4.325	193
Federacija BiH	2014.	4.625	576	8.245	505	4.057	283
	2015.	4.801	581	8.414	486	4.018	277
	2016.	4.764	587	8.379	463	3.758	263
	2017.	4.755	596	8.255	463	3.693	267
	2018.	4.810	604	8.252	457	3.636	266

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Na području KSB u 2018. godini je evidentirano 667 stanovnika na jednog liječnika i taj parametar je bitno viši u odnosu na FBiH za 2018. godinu, gdje je na jednog liječnika evidentirano 457 stanovnika (Tablica 22.).

Na jednog stomatologa evidentirano je 4.325 stanovnika, što je više u odnosu na podatak iz prethodne godine, ali i dalje više u odnosu na nivo u FBiH, gdje je na jednog stomatologa u 2018. godini evidentirano 3.636 stanovnika.

2.5. Okoliš i infrastruktura

Voda, šumsko bogatstvo, zemljište i mineralna bogatstva čine KSB veoma bogatim prirodnim resursima, što su i komparativne prednosti KSB u odnosu na okruženje. Osim značajnog udjela poljoprivrednog zemljišta, dodatne prednosti leže i u resursima korištenim u nizu energetsko-sirovinskih grana, proizvodnji uglja i hidroenergije, kemijskoj industriji, vojnoj industriji, industriji plastike i građevinskih materijala, te u prirodnim ljepotama koje se nedovoljno koriste u turističke svrhe.

Zagađenje zraka se sve više smatra značajnim rizikom po zdravlje stanovništva i ne postoji adekvatan sistem praćenja zagađenosti zraka.

Prema raspoloživim pokazateljima KSB bilježi pozitivne trendove rasta i razvoja, pa tako i prema većini pokazatelja koji se odnose na okoliš i infrastrukturu.

U narednoj tabeli predstavljen je trend promjena vrijednosti ključnih pokazatelja zaštite okoliša u SBK/KSB za period od 2014. do 2018. godine, sa postavljenim ciljnim vrijednostima u 2020. godini.

Tablica 23. Pokazatelj okoliša i infrastrukture KSB za razdoblje 2014.-2018.godina

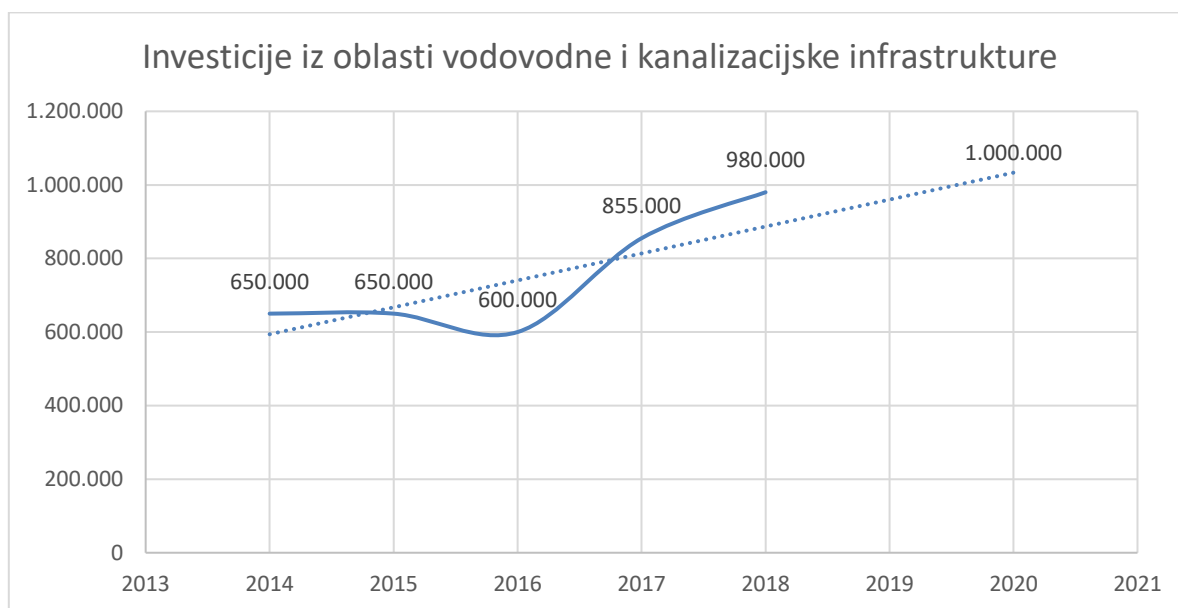
Oznaka	Naziv cilja ili pokazatelja	Objašnjenje pokazatelja, izvor podataka (institucija)	Polazna vrijednost 2014	2015	2016	2017	2018	Ciljana vrijednost 2020
SC 3	Poboljšati infrastrukturu, komunalne usluge i stanje okoliša	Investicije iz oblasti okoliša na teritoriji Kantona	1.300.000,00 KM / g	1.300.000,00 KM / g	1.300.000,00 KM / g	1.300.000,00 KM / g	1.300.000,00 KM/g	2.500.000,00 KM / g
		Investicije iz oblasti lokalne infrastrukture, lokalnih puteva, vodovodne i kanalizacijske mreže	650.000,00 KM	650.000,00 KM	600.000,00 KM	855.000,00 KM	980.000,00 KM	1.000.000,00 KM/g
		Investicije iz oblasti putne infrastrukture (Regionalne ceste)	4.686 685,00 KM za rekonstrukciju i izgradnju regionalnih cesta	1.777 610,80 KM za rekonstrukciju i izgradnju regionalnih cesta	4.688.796,50 KM za rekonstrukciju i izgradnju regionalnih cesta	2.921 304,67 KM za rekonstrukciju i izgradnju regionalnih cesta	5.464.375,72 KM za rekonstrukciju i izgradnju regionalnih cesta	6.000.000,00 KM/g
								(povećanje od približno 30% u odnosu na 2014. godinu)
3.1.	Uspostavljanje sistema za istraživanje	Broj mjernih stanica – kvaliteta zraka	0 stanica	0 stanica	0 stanica	0 stanica	0 stanica	1 stanica
			0	9	11	15	20	

		Broj pogona i poduzeća koji izvještavaju	Ministarstvo prostornog uređenja SBKKS						Minimalno 200 registriranih pogona i postrojenja u registru zagađivača koji redovno dostavljaju izvještaje o otpadnim tokovima	
3.2.	Unapređenje i razvoj infrastrukture	Dostupnost komunalnih usluga (% stanovnika)	Ministarstvo prostornog uređenja KSB; procijenjeni pokazatelji	Vodovod: 82% Kanalizacija: 35% Septičke jame: 65%	Vodovod: 83% Kanalizacija: 36% Septičke jame: 63%	Vodovod: 84% Kanalizacija: 36% Septičke jame: 59%	Vodovod: 85% Kanalizacija: 37% Septičke jame: 55%	Vodovod 87% Kanalizacija: 39% Septičke jame 51 %	Vodovod: 90% Kanalizacija: 45% Septičke jame: 45%	
		Procent % gubitaka vode	Ministarstvo prostornog uređenja KSB; procijenjeni pokazatelji	Gubici 67%	Gubici 66%	Gubici 65%	Gubici 64%	Gubici: 51%	Gubici: 60%	
		Dužina izgrađenih puteva, u km (povezanost s regionalnim centrima)	Izvršena	Magistralne ceste 173 km	Magistralne ceste 173 km	Magistralne ceste 173 km	Magistralne ceste 260 km	Magistralne ceste 260	Magistralne ceste: 173 km Regionalne ceste:	
			prekategorizacija puteva reg.-mag.						Magistralne ceste: 173 km Regionalne ceste:	
Podaci preuzeti iz dostavljenih godišnjih Izvještaja Direkcije za puteve KSB; ceste Federacije BIH	Regionalne ceste 337 km	Regionalne ceste 340,7 km	Regionalne ceste 347,9 km	Regionalne ceste 354,5 km	Regionalne ceste 294	Magistralne ceste: 173 km Regionalne ceste:				
3.3.	Uspostava Integralnog sistema upravljanja otpadom	Pokrivenost uslugama, u procentu	Ministarstvo prostornog uređenja KSB; procijenjeni pokazatelji	62%	63%	64%	65%	67%	70%	
		Procent otpada koji se adekvatno zbrinjava	Ministarstvo prostornog uređenja KSB; procijeni pokazatelji	20%	22%	28%	30%	35%	50%	
		Nivo reciklaže, u procentu	Ministarstvo prostornog uređenja KSB; procijenjeni pokazatelji	2%	2%	3%	4%	4%	5%	
3.4.	Zaštita i sanacija okolišnih komponenti	Broj crnih tačaka (broj deponija, klizišta, kontaminiranih lokacija)	Ministarstvo prostornog uređenja KSB;	Deponije: 473	Deponije: 430	Deponije: 405	Deponije: 373	Deponije: 280	Deponije: 50	
				Klizišta: 57	Klizišta: 7	Klizišta: 3	Klizišta: 0	Klizišta 36 aktivnih i 168 klizišta u fazi mirovanja	Klizišta: 10	
				Kontaminirane lokacije: 10	Kontaminirane lokacije: 9	Kontaminirane lokacije: 8	Kontaminirane lokacije: 7	Kontaminirane lokacije: 5	Kontaminirane lokacije: 0	
3.5.	Zaštita i unapređenje korištenja prirodnih resursa i obnovljivih izvora energije	Potrošnja goriva iz obnovljivih izvora za proizvodnju električne i toplotne energije	Ministarstvo prostornog uređenja SBK/KSB; procijenjeni pokazatelji; Elektroprivreda Travnik	Proizvodnja iz obnovljivih izvora (mHE i SE)	Plin: 0%	Plin: 0%	Plin: 0%	Plin: 0%	Plin: 0%	Plin: procent povećanja potrošnje plina zavisit će od realizacije planiranog projekta plinovoda
				Zamijenjen podatak kod vode zbog konkretnijih pokazatelja	1.350.000 Sm3/god.	1.350.000 Sm3/god.	1.350.000 Sm3/god.	1.350.000 Sm3/god.	1.350.000 Sm3/god	
				Biomasa: 0	Biomasa: 0	Biomasa: 0	Biomasa: 0	Biomasa: 0	Biomasa: 5%	
				Vode: (mHE;SE): 66.639 ukupne proizvedene električne energije	Vode: (mHE;SE): 47.279 ukupne proizvedene električne energije	Vode: (mHE;SE): 64.013 ukupne proizvedene električne energije	Vode: (mHE;SE): 56.280 ukupne proizvedene električne energije	Vode: (mHE;SE): 70.634 MWh ukupne proizvedene električne energije	Voda 50%	
		Vjetar: 0	Vjetar: 0	Vjetar: 0	Vjetar: 0	Vjetar: 0	Vjetar 5%			

Emisije GHG gasova	Ministarstvo prostornog uređenja KSB; Koriste se polazni podaci.	1.300 t/g CO	1.300 t/g CO	1.300 t/g CO	1.300 t/g CO	1.300 t/g CO	800 t/g CO
		500 t/g NOx	500 t/g NOx	500 t/g NOx	500 t/g NOx	500 t/g NOx	200 t/g NOx
		100 t/g SO2	100 t/g SO2	100 t/g SO2	100 t/g SO2	100 t/g SO2	50 t/g SO
		25 t/g prašine	25 t/g prašine	25 t/g prašine	25 t/g prašine	25 t/g prašine	15 t/g prašine

U okviru definiranog Strateškog cilja 3., koji se odnosi na poboljšanje infrastrukture, komunalne usluge i stanje okoliša, može se vidjeti da investicije iz oblasti okoliša na teritoriji KSB nisu zabilježile promjenu, tako da je njihova vrijednost u 2018. godini iznosila 1.300.000 KM.

Sa druge strane, investicije u oblasti vodovodne i kanalizacijske infrastrukture bilježe značajan porast vrijednosti, što je prikazano na Slici 3.

Slika 2. Investicije iz oblasti vodovodne i kanalizacijske infrastrukture KSB za razdoblje 2014.-2018. godina

U periodu 2014.-2017. godina investicije u ovoj oblasti kretale su se u nivou od 600.000-855.000 KM dok su iste u 2018. godini iznosile 980.000 KM.

Investicije iz oblasti putne infrastrukture bilježe oscilacije u vrijednosti po godinama. Polazna vrijednost 2014. godine iznosila je 4.686.685 KM, 2015. godine investicije u ovoj oblasti iznosile su 1.777.611 KM, 2016. godine 4.688.797 KM, 2017. godine iznosile 2.921.305 KM, dok 2018. godine iznosi 5.464.375,72 KM. Razlog povećanja sredstava jeste u tome što je kanton digao razvojni kredit, a rastu i prihodi u putnoj infrastrukturi.

Na području SBK/KSB još uvijek nisu nabavljene i instalirane mjerne stanice za kvalitet zraka, dok iako raste, broj registriranih pogona i postrojenja u registru zagađivača koji redovno dostavljaju izvještaje o otpadnim tokovima nije ni približan ciljanoj vrijednosti od 200 u 2020.godini.

Transport

Prometna infrastruktura na području KSB čine cestovna mreža (regionalne + magistralne) i ukupna dužina cestovne mreže u KSB nije se značajno mijenjala u proteklom periodu.

Tablica 24. Pregled broja prevezenih putnika i robe na području KSB u razdoblju 2014.-2018.godina

	2014	2015	2016	2017	2018
CESTOVNI PRIJEVOZ ROBE					
Pređeni kilometri vozila, u hilj./tis.	31.607	30.740	30.277	34.742	34.579
Prevezeno tona robe, u hilj./tis.	316	297	282	301	423
Tonski kilometri, u hilj./tis.	200.605	246.292	176.556	175.195	202.956
CESTOVNI PRIJEVOZ PUTNIKA					
Pređeni kilometri vozila, u hilj./tis.	3.259	3.742	4.252	4.512	5.044
Prevezeni putnici, u hilj./tis.	318	498	641	707	695
Putnički kilometri, u hilj./tis.	63.809	57.937	59.314	58.703	62.353
GRADSKO - PRIGRADSKI PRIJEVOZ					
Pređeni kilometri ukupno, u hilj./tis.	2.126	1.852	1.958	2.155	2.111
Autobusi	2.126	1.852	1.958	2.155	2.111
Prevezeni putnici, u hilj./tis.	741	612	628	789	873
Autobusi	741	612	628	789	873

Izvor: Federalni zavod za statistiku, KSB u brojkama 2018.

Na području KSB u toku 2018. godine prevezeno je ukupno 423 tisuće tona robe, što je u odnosu na količinu prevezene robe iz 2017. godine više za 122 tisuće tona. Gradsko - prigradskim prijevozom, na području KSB u 2018. godini, prevezeno je oko 873 tisuća putnika, što je za 84 tisuće više u odnosu na broj prevezenih putnika iz 2017. godine.

3. SISTEM UPRAVLJANJA RAZVOJEM

3.1. Institucionalni kapaciteti za razvoj

Institucionalni okvir za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u kantonima čine vlade kantona, kantonalni organi uprave i kantonalne upravne organizacije, jedinice lokalne samouprave i tijela za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u kantonima i jedinicama lokalne samouprave.

Prateći preporuke iz Strategije razvoja KSB za period 2016.-2020. godina Vlada KSB je prihvatila i počela praktično primijenjivati funkcionalni sistem koji sadrži horizontalnu (između ministarstava) i vertikalnu (između kantonalnih institucija, viših nivoa vlasti i jedinica lokalne samouprave u sastavu Kantona) koordinaciju, neposredno usklađivanje procesa strateškog planiranja i budžetiranja, kao i sistemsku implementaciju, monitoring i evaluaciju razvojnih ciljeva. S tim u vezi, iako formiran ranije, krajem 2017. godine počeo je funkcionisati novi Ured za Europske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitetu prema međunarodnom standardu SBK/KSB, koji vrši funkciju koordinacije upravljanja razvojem za nivo KSB. Pored Ureda ključno tijelo u ovoj oblasti je Kantonalni odbor za razvoj (KOR)

Ured za europske integracije, fondove, odnose sa javnošću i kvalitet prema međunarodnom standardu KSB je Ured Vlade KSB, te u skladu sa odredbama Uredbe o osnivanju („Službene novine KSB“, broj 13/2015) i Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji obavlja stručne, upravne i druge poslove za Vladu KSB. Ured je određen da kao Jedinica za planiranje i upravljanje razvojem u KSB, priprema godišnje izvještaje o stanju implementacije Strategije razvoja KSB. Sva kantonalna ministarstva i drugi kantonalni organi su zaduženi da aktivno učestvuju u razvojnim procesima u KSB, te da imenuju službenike, kao predstavnike svojih organa, koji će biti zaduženi za vršenje poslova koordinacije i druge poslove utvrđene Strategijom razvoja.

3.2. Izazovi u upravljanju razvojem

Dio projekata koji su predviđeni Strategijom razvoja je prolongiran, zamijenjen projektima koji su bili ostvarivi ili otkazani, a zbog određenih nepredviđenih situacija koje su nastale nakon završenog procesa planiranja i izrade Akcijskog plana. Potrebno je imati u vidu da je ovo prva integrirana strategija razvoja KSB te je uspostava sistema i procesa bila njena primarana inicijalna funkcija, dok se istinski razvojni efekti očekuju u narednom periodu te kroz izradu i provedbu budućih strategija.

Izostanak izrade izvještaja o implementaciji za 2016. godinu, kao i kašnjenje sa izradom ostalih relevantnih dokumenata, bilo je još jedna potvrda potrebe uspostavljanja funkcionalnijeg sistema, te jačanja kapaciteta svih službenika uključenih u proces upravljanja razvojem KSB.

Trenutni nedostaci upravljanja razvojem na nivou KSB i izazovi sa kojima se organi uprave susreću u provedbi Strategije, mogu biti ublaženi jačanjem postojećeg Ureda, kao i uspostavljanjem efektivnog i funkcionalnijeg mehanizma za planiranje i upravljanje razvojem i međunarodnu saradnju. Uz institucionalno jačanje, neophodno je planirati materijalno-tehničko i kadrovsko osnaživanje razvojnih mehanizama na nivou kantona, te podizanje nivoa znanja, vještina i kapaciteta službenika koji će biti angažirani na poslovima planiranja i upravljanja razvojem kantona u ministarstvima i drugim institucijama, koji su najdirektnije odgovorni za koordiniranje mjera i provedbu konkretnih projekata iz Strategije razvoja i akcijskih planova u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH (“Službene novine Federacije BiH”, broj: 32/17).

Pored navedenog, ključnu ulogu u procesu realizacije strategije imat će i lokalne zajednice KSB. U narednom period potrebno je sistem izvještavanja unaprijediti kroz poboljšanje sistemskog praćenja indikatora razvoja na svim nivoima, razmjenu informacija i interakciju sa Uredom za europske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitetu prema međunarodnom standardu KSB. Pored toga priprema planova rada za ministarstva treba biti bazirana na usvojenim strateškim dokumenatima (i njihovim akcijskim planovima) koji su direktno vezani za proračun i program javnih investicija KSB.

4. PREGLED PROVEDBE STRATEGIJE ZA PRETHODNU GODINU

Pregled provedbe Strategije priprema se u svrhu informiranja svih relevantnih aktera o realizovanim strateškim mjerama i aktivnostima u prethodnoj godini, te se odnosi samo na elemente vezane za provedbu mjera u prethodnoj godini. Pregled provedbe Strategije razvoja KSB za 2018. godinu pripreman je kao zaseban dokument, ali čini dio cjelovitog izvješća o razvoju KSB za 2018. godinu.

Pregled provedbe Strategije razvoja KSB za 2018. godinu, baziran je na nalazima Izvješća o implementaciji Strategije razvoja KSB 2016.-2020. godina za 2018. godinu, kojeg je Vlada KSB na 6. sjednici održanoj 16.05.2018. godine usvojila.

Nakon Uvodnog dijela, u dokumentu Pregled provedbe Strategije razvoja KSB za 2018. godinu, predstavljena je struktura strategije, dat kratak sažetak Akcijskog plana za period 2018.-2020. godina, a potom i ukupan pregled provedbe Strategije za 2018. godinu. U dijelu 5 dat je pregled provedbe Strategije po ciljevima i prioritetima za 2018. godinu, a potom i pregled finansijskih ulaganja za 2018. godinu.

4.1. Struktura strategije

U dokumentu Strategije razvoja KSB za period 2016. – 2020. godina utvrđena je vizija razvoja koja odražava namjeru i širinu promjena koje građani KSB žele u periodu od 2016. do 2020.

godine. Vizija je karakteristična za KSB – objedinjava geostrateški centralni položaj KSB u srcu Bosne, vrijednost i dobrotu ljudi, veliko prirodno bogatstvo, te težnju KSB da postane prostor ugodnog življenja koji pruža priliku za uspjeh.

Definirana vizija glasi: „Iz srca Bosne ključa ljepota i dobrota čovjeka, bogatstvo prirode, gdje se ugodno živi i svaki čovjek ima priliku za uspjeh.“

4.2. Kratki sažetak Akcijskog plana 2018.-2020. godina

Provedba Strategije razvoja se osigurava kroz trogodišnje akcijske planove koji sadrže sve mjere i aktivnosti/projekte u okviru strateških i prioritarnih ciljeva, a koje se planiraju provesti tokom trogodišnjeg planskog razdoblja. Također, Akcijski plan sadrži i financijski okvir potreban za realizaciju, te određuje dinamiku i nosioce odgovornosti za realizaciju mjera. Trogodišnji akcijski plan se izrađuje po principu 1+2. Vlada KSB je Akcijski plan 2018.-2020 usvojila 05.03.2018. godine. Bitno je naglasiti da je Ured izradio i akcijski plan 2019.-2021. godina, koji je Vlada KSB usvojila 20.12.2018.godine i na osnovu kojeg će se naredne godine raditi Izvješće o implementaciji strategije za 2019. godinu.

Akcijskim planom implementacije Strategije razvoja KSB za period 2018.- 2020. godina planirana sredstva za implementaciju projekata u 2018. godinu iznosila su 27.493.000 KM a za 2019. godinu 26.449.000 KM, a za 2020.godinu 23.635.000 KM što ukupno iznosi 77.577.854 KM za period 2018.-2020. (10.587.050 KM vlastitih sredstava i 66.990.804 KM vanjskih izvora

Tablica 25. : Iznos planiranih sredstava za realizaciju projekata iz Strategije Akcijskim planom 2018.-2020.godina

Akcijski plan 2018.-2020.	Iznos planiranih sredstava		
	2018.	2019.	2020.
SC 1	5.766.000	1.488.000	4.106.000
SC 2	19.457.000	18.577.000	3.939.000
SC 3	2.270.000	6.384.854	15.590.000
Ukupno	27.493.000	26.449.854	23.635.000
	77.577.854 KM		

Akcijski plan 2018.-2020. godine sa financijskim okvirom za implementaciju Strategije razvoja razrađen je po strateškim ciljevima i prioritetima na mjere i projekte sa definiranim nosiocima aktivnosti, periodom implementacije i iznosom planiranih sredstava.

Tablica 26. Pregled broja projekata po strateškim ciljevima u Akcijski planu 2018.-2020. godina

Strateški/prioritetni cilj	Broj projekata/mjera
S.C.1. Ojačati gospodarski sektor održivim korištenjem raspoloživih potencijala, prirodnih resursa, naslijeđa i tradicije	58
P.C.1. Unaprijediti korištenje raspoloživih prirodnih potencijala za razvoj poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije	13
P.C.2. Unaprijediti zaštitu i korištenje šuma	8
P.C.3. Jačati gospodarstvo uz poticanje izvoznih aktivnosti	15
P.C.4. Poboljšati razvoj održivog turizma	15
P.C.5. Kreirati povoljno poslovno okruženje	7
S.C.2. Unaprijediti kvalitetu življenja i održivog društvenog okruženja	53
P.C.1. Poboljšati kvalitetu postojećih zdravstvenih usluga	7
P.C.2. Ojačati kapacitete, unaprijediti kvalitetu socijalnih usluga i poboljšati status korisnika usluga	5
P.C.3. Poboljšati kvalitetu obrazovanja	13
P.C.4. Smanjiti opasnost od kažnjivih i devijantnih ponašanja i poboljšati stepen sigurnosti građana KSB	25
P.C.5. Unaprijediti oblast kulture i sporta	3
S.C.3. Poboljšati infrastrukturu, komunalne usluge i stanje okoliša	34
P.C.1. Uspostava sistema za integrisano upravljanje okolišem	8
P.C.2. Unapređenje i razvoj infrastrukture	17
P.C.3. Uspostava integriranog sistema upravljanja otpadom	3
P.C.4. Zaštita i sanacija okolišnih komponenti	3
P.C.5. Zaštita i unapređenje korištenja prirodnih resursa i obnovljivih izvora energije	3

Za svaki definirani strateški cilj i prioritet postavljene su polazne i ciljne vrijednosti odabranih pokazatelja.

Akcijskim planom 2018.-2020. godina obuhvaćeno je provođenje ukupno 145 projekata, od kojih najveći dio u okviru strateškog cilja 1. (58).

4.3. Ukupan pregled provedbe Strategije za 2018. godinu

Na osnovu prikupljenih statističkih podataka može se reći da su kretanja u BiH ekonomiji, nakon izlaska iz globalne ekonomske krize, tokom 2015., 2016., 2017. i 2018. godine imala uzlaznu putanju. Raspoloživi pokazatelji ukazuju na blagi rast ekonomskih aktivnosti, međutim politička situacija, odsustvo strukturnih reformi i nedovoljan rast investicija i dalje sprečavaju brži ekonomski rast. Ključni makroindikator razvoja ukazuje da KSB u proteklom periodu karakterizira blagi rast određenih pokazatelja, a što je najviše vidljivo u oblasti turizma i zapošljavanja.

U Strateškom cilju 1, ukupan broj projekata koji se trenutno provode iznosi 29, najviše u okviru Prioritetnog cilja 1.3. Jačati privredu uz poticanje privrednih aktivnosti, a ukupno ih je 12. U Strateškom cilju 2, ukupan broj takvih projekata je 36, najviše u okviru Prioritetnog cilja 2.4. Smanjiti opasnost od kažnjivih i devijantnih ponašanja i povećati stupanj sigurnosti građana Kantona i iznosi 18, a značajno mjesto sa kontinuiranom realizacijom zauzimaju projekti socijalne inkluzije „Implementacija SUMERO projekta oko zbrinjavanja mentalno invalidnih

osoba u lokalnoj zajednici“, „Smještaj djece i odraslih osoba bez porodice u hraniteljske porodice“, „Kućna njega i pomoć u kući starim i iznemoglim osobama“, „Stručno usavršavanje zaposlenika ustanova socijalne zaštite“ i „Izrada baze podataka iz oblasti socijalne politike na nivou Kantona“.

U Strateškom cilju 3, ukupan broj projekata koji se nalaze u statusu „U toku“ je 17, najviše u okviru Prioritetnog cilja 3.2. Unapređenje i razvoj infrastrukture, ukupno 10.

Za najznačajnije projekte SBK/KSB u 2018. godini je izdvojeno i najviše sredstava. Tako u Strateškom cilju 1. možemo izdvojiti projekat „Poticaj za unapređenje poljoprivredne proizvodnje“, kao projekat iz resora poljoprivrede, gdje je utrošeno najviše sredstava u 2018. godini. Projekat iz resora šumarstva „Uvođenje certifikacije po FSC standardu u šumama Kantona“, je također značajan projekat za Kanton. Do sada su urađena tri FSC-a za Fojničko područje, Srednjevrbasko i Gornjevrbasko područje. Četvrti je u toku i odnosi se na Lašvansko područje, a njegova realizacija je planirana za 2019. godinu. Također, projekti kao što su „Jačanje gospodarstva uz poticanje izvoznih aktivnosti“, te „Poboljšanje razvoja održivog turizma“ imaju veliki značaj za Kanton. U Strateškom cilju 2. svake godine se planira i realizuje najviše sredstava za projekte iz oblasti zdravstva i socijale. Bitno je istaknuti da se od svih projekata po strateškim ciljevima, najveći dio sredstava planira i realizuje za projekte zdravstva. U 2018. godini najviše sredstava je izdvojeno za projekat „Opremanje zdravstvenih ustanova neophodnim medicinskim aparatima i lijekovima“, te je u okviru tog projekta izvršena nabavka dva CT aparata, koja su locirana u JU Bolnicu Travnik i „Hrvatsku bolnicu dr. fra. Mato Nikolić“.

Projekti kao što su „Informatizacija domova zdravlja i ZZO u kantonu“, „Jačanje podrške socijalno ugroženim grupama i suzbijanje socijalno-patoloških pojava“, „Jačanje materijalnih i kadrovskih kapaciteta pružalaca usluga socijalne zaštite u Kantonu“, zauzimaju značajno i prioritetno mjesto u strateškom planiranju Kantona. U prošloj godini je realizirano veliki postotak sredstava na projekat „Povećanje sigurnosti saobraćaja na cestama i sprečavanje narušavanja javnoga reda i mira“. U prilog tome govori činjenica da su većina općina Kantona pokrivene video nadzorima, uključujući sve veće raskrsnice. Značajni projekti u okviru strateškog cilja 2. su i „Razvoj kapaciteta sistema zaštite i spašavanja te odgovora na prirodne i druge nesreće“, „Obnova i opremanje kulturnih institucija i podizanje svijesti mladih o značaju kulture“, „Obnova i opremanje sportskih institucija i podizanje svijesti mladih osoba o značaju bavljenja sportskim aktivnostima“. Najznačajniji projekat u okviru Strateškog cilja 3. u 2018. godini je „Unapređenje stanja lokalnih i kantonalnih putnih komunikacija i obavljanje kategorizacije putne komunikacije“, gdje su izdvojena značajna sredstva za njegovu realizaciju. Prvenstveno su to kreditna sredstva za izgradnju regionalnih puteva Novi Travnik – Gornji Vakuf i Dolac-Han-Bila. Aktivnosti na izgradnji navedenih putnih komunikacija bit će nastavljene i u 2019. godini.

Ukupan broj odgođenih projekata je 47, dok je ukupno završenih projekata 13. Razlozi većeg broja odgođenih projekata mogu se pronaći u nedostatku finansijskih sredstava za realizaciju. U okviru Strateškog cilja 1, jedan projekat je zamjenjen zbog nedostatka finansijskih sredstava i nemogućnosti realizacije u planiranom periodu. Dva projekta su otkazana, a razlozi su prestanak finansiranja od strane donatora, kao i već gore navedeni razlozi.

Kod projekata koji su završeni možemo izdvojiti projekat u oblasti zdravstva „Proširenje lepeze zdravstvenih usluga koje spadaju u nadležnost primarne zdravstvene djelatnosti“ u okviru koga je otvoren Dijalizni centar u Domu zdravlja Bugojno, pri JU Dom zdravlja Bugojno u dijelu pružanja zdravstvenih usluga dijaliznim pacijentima. Također, značajno je napomenuti da su u 2018. godini završeni projekti koji se odnose na „Donošenje zakona o obrazovanju odraslih osoba“, kao i „Podrška receptivnim turističkim agencijama koje se bave dovođenjem turista u Kanton“. Ostvareni rezultati u 2018. godini u okviru projekta „Integrirati politike cjeloživotnog učenja i obrazovanja, s ciljevima društvenog, privrednog i regionalnog razvoja te s politikama zapošljavanja i socijalne pomoći“, odnose se na jačanje kapaciteta organizacija uključenih u Lokalna partnerstva za zapošljavanje (LPZ) i u sklopu toga završene su sljedeće aktivnosti: proveden je Plan obuke članova LPZ iz oblasti upravljanja ljudskim resursima i upravljanja fondovima, te politikama zapošljavanja i trening iz oblasti pripreme projekata po metodologiji EU, studijska posjeta (Osijek, RH), Objavljena 2 Javna poziva za pokretanje biznisa u općini Travnik, Realizovana 2 ciklusa poduzetničke edukacije za pokretanje biznisa (36 učesnika), Osnovano 12 start – up firmi i kreirano 13 novih radnih mjesta, Realizovano 7 obuka za nezaposlene (ukupno 50 učesnika), Urađen Lokalni akcijski plan za zapošljavanje općine Travnik

4.4. Pregled provedbe strategije po ciljevima i prioritetima za 2018. godinu

U Akcijskom planu Strategije razvoja KSB za period 2018.–2020. godina planirano je provođenje ukupno 179 projekata. Detaljan pregled stanja implementacije u 2018. godini dat je po strateškim i prioritetnim ciljevima u Tablici 27.

Tablica 27. Pregled implementacije projekata iz Strategije razvoja KSB 2016-2020. u 2018. godini

Oznaka	Strateški cilj/prioritet	Status projekata					
		Planirano projekta	U toku	Odgoden	Završen	Nije realizovan (zamijenje)	Projekti koji nisu inicijalno planirani 2018g. ¹⁶
S.C.1	<i>Ojačati gospodarski sektor održivim korištenjem raspoloživih potencijala, prirodnih resursa, naslijeđa i tradicije</i>	58	29	21	6	1	1
P.C.1.1.	Unaprijediti korištenje raspoloživih prirodnih potencijala za razvoj poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije	13	1	10	0	1	1
P.C.1.2.	Unaprijediti zaštitu i korištenje šuma	8	6	2	0	0	0
P.C.1.3.	Jačati gospodarstvo uz poticanje izvoznih aktivnosti	15	12	3	0	0	0
P.C.1.4.	Poboljšati razvoj održivog turizma	15	3	6	6	0	0
P.C.1.5.	Kreirati povoljnije poslovno okruženje	7	7	0	0	0	0
S.C.2	<i>Unaprijediti kvalitetu življenja i održivog društvenog okruženja</i>	53	36	9	7	0	1

¹⁶ Napomena: projekti koji nisu planirani, ali su provedeni i doprinose strategiji

P.C.2.1.	Poboljšati kvaliteta postojećih zdravstvenih usluga	7	5	0	2	0	0
P.C.2.2.	Ojačati kapacitete, unaprijediti kvaliteta socijalnih usluga i poboljšati status korisnika usluga	5	4	1	0	0	0
P.C.2.3.	Poboljšati kvaliteta obrazovanja	13	7	4	1	0	1
P.C.2.4.	Smanjiti opasnost od kažnjivih i devijantnih ponašanja i povećati stepen sigurnosti građana Kantona	25	18	3	4	0	0
P.C.2.5.	Unaprijediti oblast kulture i sporta	3	2	1	0	0	0
S.C.3	Poboljšati infrastrukturu, komunalne usluge i stanje okoliša	34	17	17	0	0	0
P.C.3.1.	Uspostava sistema za integrirano upravljanje okolišem	8	3	5	0	0	0
P.C.3.2.	Unapređenje i razvoj infrastrukture	17	10	7	0	0	0
P.C.3.3.	Uspostava integralnog sistema upravljanja otpadom	3	3	0	0	0	0
P.C.3.4.	Zaštita i sanacija okolišnih komponenti	3	1	2	0	0	0
P.C.3.5.	Zaštita i unapređenje korištenja prirodnih resursa i obnovljivih izvora energije	3	0	3	0	0	0
	Ukupno	145	82	47	13	1	2

Prema prikupljenim inputima od strane lokalnih i regionalnih sudionika o aktivnostima i projektima provedenim u izvještajnom razdoblju može se kako je u prethodnoj godini završeno 13 projekata, u toku je bilo 82 projekata, 47 projekata je odgođeno te 1 projekat nije realizirano.

Kao što je vidljivo iz gornje tabele, najviše projekata provedeno je u okviru Strateškog cilja 1., odnosno gospodarskog sektora i to prioritetnih ciljeva 1.3. i 1.4. koji se odnose na oblasti izvoza i održivog turizma.

U 2017. godini, ukupan broj završenih projekata iznosio je 14, dok u 2018. godini ukupan broj završenih projekata iznosi 13. Što se tiče projekata u toku, ukupan broj u 2017. godini iznosio je 58, dok u 2018. godini iznosi 82.

Nedostatak finansijskih sredstava, prostornih i kadrovskih kapaciteta predstavljaju jedan od osnovnih problema implementacije planiranih projekata. Također, važno je istaknuti da se izrađuju i planovi za realizaciju budućih projekata, koji su u skladu sa propisima i odredbama kantonalnog Ministarstva financija.

4.4. Pregled finansijskih ulaganja za 2018. godinu

Pri realizaciji Strategije razvoja Kantona Središnja Bosna u 2018. godini utrošeno je 16.969.042 KM vlastitih/proračunskih sredstava, a iznos od 19.641.168 KM povučen je iz drugih proračunskih izvora (sredstva općina SBK/KSB, Šumskoprivrednog društva, Zavoda za zdravstveno osiguranje), dok je iznos od 2.153.777 KM iskorišten iz EU/drugih fondova. Ukupno utrošenih sredstava za realizaciju projekata iz Strategije razvoja u 2018. godini iznosi **38.763.987 KM**.

Ukoliko iznos realizovanih sredstava u 2018. godini uporedimo sa iznosom planiranih sredstava u Akcijskom planu 2018.-2020. godina, a koja su planirana u 2018. godini, onda možemo zaključiti da su planovi bili prilično realni u Strateškom cilju 2, dok je kod Strateškog cilja 1 i Strateškog cilja 3 realizacija znatno iznad planiranih sredstava.

Tako u Strateškom cilju 1. realizacija premašuje iznos planiranih sredstava i iznosi 164 %. Razlog veće realizacije se nalazi u iznosu sredstava koja su uložena iz drugih proračunskih izvora (općine) na novi projekat „Poticaj unapređenja poljoprivredne proizvodnje“. Ukupno uložena sredstva iz drugih izvora u okviru navedenog projekta iznose 5.888.307 KM.

U Strateškom cilju 2. stupanj realizacije iznosi 106% što je skoro identično planu za 2018. godinu. Najviše sredstava, ukupno 13.142.541,18 KM je utrošeno iz fonda Zavoda za zdravstveno osiguranje za projekat „Osiguranje dovoljnih finansijskih sredstava za finansiranje Pozitivne liste lijekova“.

Kod izrade plana za 2018. godinu, a u okviru Strateškog cilja 3., nisu navedeni kreditni iznosi, kao ni mjere u sklopu Akcijskog plana 2018.-2020. godina, koji se odnose se na izgradnju, sanaciju i rekonstrukciju lokalnih puteva i rasvjete, te podrška lokalnim infrastrukturnim projektima i povratku, gdje je ukupno utrošeno 7.344.324 KM, što je znatno više u odnosu na ukupan iznos planiranih sredstava za 2018. godinu koji je iznosio 2.270.000 KM.

Ukoliko posmatramo ukupan iznos realizovanih i planiranih sredstava za Strategiju razvoja KSB u 2018. godini, možemo vidjeti da je realizacija znatno veća i iznosi 142% planiranih sredstava (planirano približno 27 miliona, investirano oko 38 miliona KM). Razlog veće realizacije možemo pronaći u iznosima koji su realizirani, a nisu navedeni u planu za 2018. godinu, te bi se kvalitetnijim planovima u budućnosti značajno doprinijelo realnijem prikazu odnosa i usklađenosti plana i realizacije. U narednoj tablici dat je pregled finansijskih ulaganja za realizaciju strateških projekata za 2018. godinu.

Tablica 28. Pregled planiranih i realiziranih sredstava za strateške projekte i mjere u 2018. godini

Strateški cilj	Izvori financiranja				Planirano u 2018.g. prema AP-u 2018-2020
	Vlastita sredstva proračuna	Drugi proračunski izvori	EU/drugi fondovi	Ukupno realizirano u 2018. godini	
Strateški cilj 1. Ojačati gospodarski sektor održivim iskorištavanjem raspoloživih potencijala, prirodnih resursa, naslijeđa i tradicije	2.895.615	5.888.307	377.235	9.161.157	5.766.000
Strateški cilj 2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenoga okruženja	6.729.103	13.394.405	254.396	20.377.904	19.457.000
Strateški cilj 3. Poboljšati infrastrukturu, komunalne usluge i stanje okoliša	7.344.324	358.456	1.522.146	9.224.926	2.270.000
UKUPNO	16.969.042	19.641.168	2.153.777	38.763.987	27.493.000

4.5. Izazovi u provedbi strategije i preporuke

Kvalitetnijim planiranjem prilikom izrade strateških dokumenata, stavljanjem „akcenta“ na prioritetne projekte, usklađivanje strateških planova sa propisima, odredbama i programima rada ministarstava, samo su neki od izazova koji stoje pred učesnicima koji su uključeni u provedbu Strategije kantona. Viši stupanj svijesti sveukupne zajednice, učesnika u strateškom planiranju i upravljanju razvojem kantona, svih nivoa vlasti, posebno viših, o važnosti i značaju provedbe Strategije preduslov su kvalitetne i pravovremene implementacije Strategije razvoja. Također, stalno educiranje i jačanje ljudskih kapaciteta kako realnog sektora, tako i predstavnika ministarstava KSB u planiranju, izradi i implementaciji strateških projekata predstavlja veoma važan faktor. Međutim, nedostatak finansijskih sredstava, prostornih i kadrovskih kapaciteta predstavljaju jedan od stalnih i osnovnih problema implementacije planiranih projekata.

4.6. Zaključak

Kanton Središnja Bosna zauzima 7. mjesto u Federaciji Bosni i Hercegovini po indeksu razvijenosti. Pokazatelj zaposlenosti u 2018. godini je u porastu, što je ohrabrujuća činjenica, budući da je od 2014. godine konstantni pad broja nezaposlenih. Demografske karakteristike nam ne idu u prilog, KSB ima negativan migracijski saldo i negativan prirodni priraštaj, to je područje na kojem KSB treba obratiti pažnju u budućnosti. Prosječna neto plaća je u porastu i iznosi 723 KM, međutim i dalje se radi o znatno manjoj prosječnoj mjesečnoj neto plaći u odnosu na Federaciju Bosnu i Hercegovinu. Ako promatramo pokazatelj uvoza i izvoza KSB možemo uočiti da je usporedo sa rastom izvoza rastao i uvoz. Ukupan broj poslovnih subjekata u KSB već je za 420 poslovnih subjekata u odnosu na prethodnu godinu. Prema društvenim pokazateljima broj liječnika i broj stomatologa se smanjio budući da osobe zdravstvene struke imaju trend odlaska. Ohrabruje činjenica da su se kriminalna djela smanjila za 156 djela, to je jedan od pozitivnih pokazatelja da Ministarstvo unutrnjih poslova radi na sigurnosti građanja. Investicije iz oblasti vodovodne i kanalizacijske infrastrukture bilježe značajan porast vrijednosti. Iz ovog izvješća vidljivo je da su neki pokazatelji rasli, neki imali blagi pad, KSB ne spada među nerazvijene kantone unutar Federacije, ali ipak treba poraditi na planskom usmjeravanju razvoja KSB.